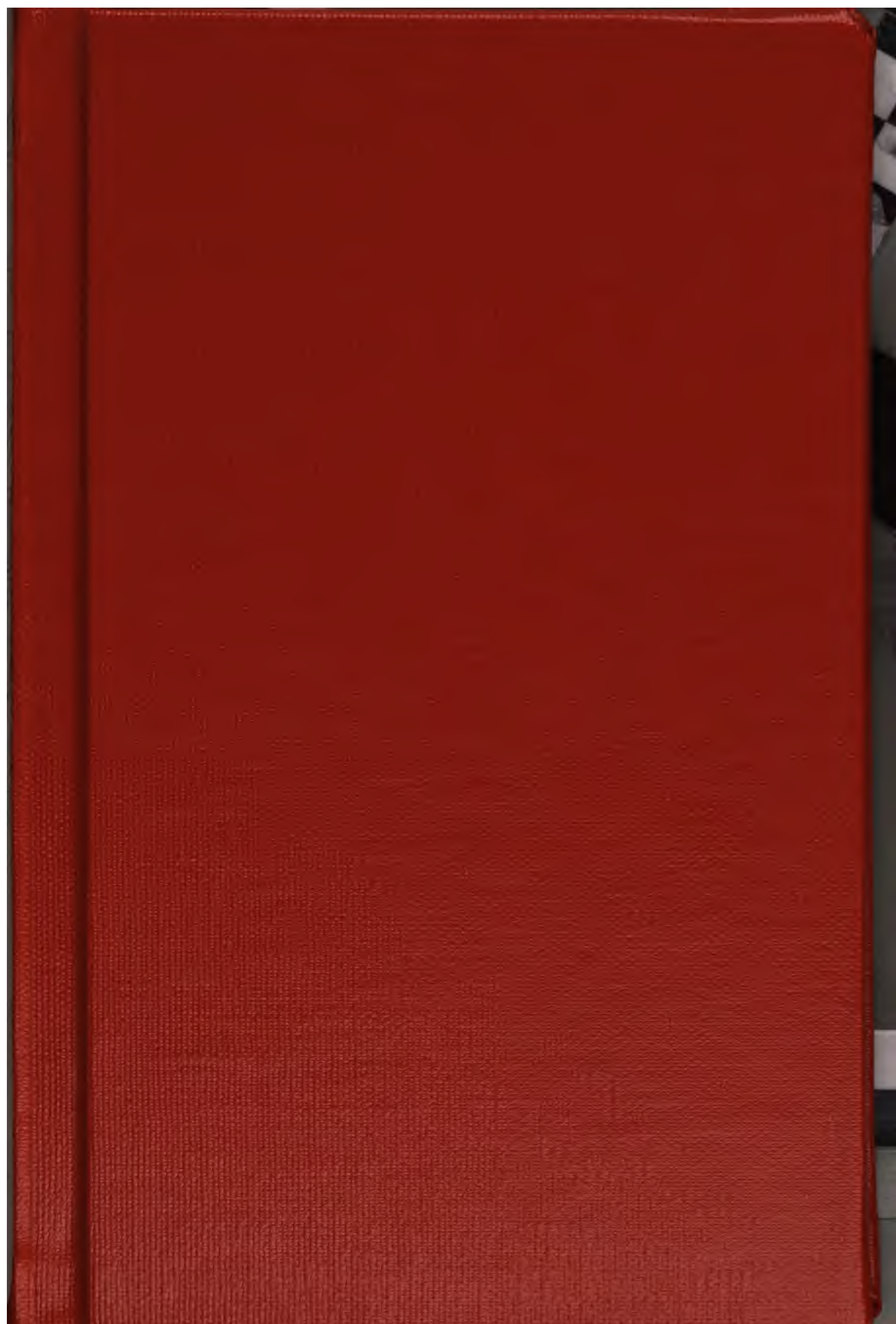

Försök

till

belysning af mörkare och oförstådda ställen

i

den poetiska eddan

af

M. B. RICHERT.

(Aftryck ur Upsala Universitets Årsskrift 1877.)

UPSALA 1877.
Esaias Edquists boktryckeri.

Huru mycken frukt än varit att skörda af det arbete, som under så väl äldre som nyare tider — framför alt under detta århundrade — blifvit af olika forskare utfördt till åstadkommande af en riktig uppfattning och tolkning af de gamla nordiska eddasångerna, återstår dock ännu ett icke obetydligt antal enskilda ställen i dessa sånger, som antingen helt och hallet trotsat hvarje tolkares försök att intränga i deras egentliga innehåll eller endast delvis kunnat erhålla något slags förklaring, hvilket senare likväl mången gång visar sig hafva skett på ett rätt konstladt sätt, så att den s. k. förklaringen befinnes vid närmare efterseende näppeligen förtjäna detta namn. Att antalet af dessa ställen blifvit i väsentlig mån inskränkt, på samma gång som betydande framsteg i fråga om eddasångernas rätta förstånd i allmänhet åstadkommits, genom professor Bugges år 1867 utgifna upplaga af Sämunds edda, är tillräckligt kändt icke allenast af specialforskaren på de nordiska språkens område, utan i ännu vidsträktare kretsar i den mer eller mindre vetenskapligt bildade verlden.

Denna den fräjdade språkforskarens framgångsrika behandling af eddasångerna, som möjliggjorts endast genom en lika så vidsträkt beläsenhet i den gammalnordiska literaturen som grundlig kännedom om beslägtade språkgrenar och sällspord kombinationsförmåga, framstår i öfrigt såsom resultat af det noggrannaste handskriftstudium med däraf följande revision af gamla läsarter och visar sig alt emellanåt i lyckligt funna tolkningar och skarpsinnigt hållna anmärkningar vid åtskilliga dunkla ställen äfven i sådana fall, *där ingen ändring af gamla läsarter varit att göra.*

Det är emellertid väl kändt, att många svårigheter ännu återstå att lösa samt att åtskilliga ställen ännu äro höljda i fullkomligt mörker eller endast vunnit en mycket ofullständig belysning. Vår afsigt är att i denna afhandling inlåta oss på försök till tolkning af vissa dylika ställen, som ännu äro i saknad af all förklaring, samt att till förnyad behandling upptaga ett och annat af de öfriga, där vi anse väsentliga anmärkningar vara att göra emot

Bugges eller andra framstående tolkares uppfattning af frågan och föreslagna lösning af problemet. Då hänvisningar äro gjorda till någon viss vers af en eddasång, afse dessa alltid den ordningsföljd, som är iakttagen i Bugges upplaga.

Det har icke blifvit oss förunnadt att vid detta tillfälle upptaga till granskning mer än ett obetydligare antal ställen i förhållande till det material, som vi under en följd af år hafva samlat. Orsaken härtill är en långvarig sjukdom, hvilken ty värr icke allenast trädt hindrande emellan med afseende å fortsättningen och afslutningen af detta arbete, utan äfven omöjliggjort den skriftliga affattningen af åtskilliga andra forskningsresultat, som författaren haft för afsigt att under det förflutna året utgifva i tryck och hvilka hittills icke vunnit någon annan offentlighet, än att under fleråriga föreläsningar vid universitetet hafva till någon ringa del blifvit i muntlig form föredragna för den studerande ungdomen.

Det nu anmärkta förhållandet har för författaren varit så mycket mera påkostande, som det inträffat just vid en tidpunkt, då det i följd af särskilda omständigheter varit för honom mer än annars önskvärdt att komma i tillfälle att till slutligt utgifvande ordna och öfverse, hvad i handskrift föreligger mer eller mindre utarbetadt. Författaren hyser emellertid den förhoppning att nu mera, då gynnsammare förhållanden synas vilja inträda, snart nog kunna förverkliga sina önskningar i detta afseende.

De här nedan till behandling upptagna ställena äro:

Försök till belysning af mörkare och oförstådda ställen i den poetiska eddan.

Af

M. B. Richert.

Hávamál 2, 4-6:

Mjök er bráðr
sá er á bröndum skal
síns um freista frama.

I den köpenhamnska kvartupplagan har cod. regii läsart *bröndum* blifvit efter pappersafskrifterna ändrad till *brautum*. MUNCH, LÜNING och MÖBIUS hafva i sina upplagor vidtagit samma ändring, till förmån för hvilken man åberopat det gamla ordspråket *bráð eru brautingja erindi*. Så väl BUGGE som GRUNDTVIG behålla emellertid den i de flesta fall afgörande hufvudhandskriftens läsart *bröndum*, som de med anförande af EGILSSON återgifva med «*postes*» l. «*dörstolper*». Redan AFZELIUS har i Stockholmsupplagan tolkat detta ord såsom «*dörrpost*». Alla andra öfversättare, med hvilka vi för närvarande äro i tillfälle att anställa jämförelse (WINKEL HORN, HJORT, MØLLER, GJESSING, SIMROCK, HOLTZMANN), stödja antingen sin tolkning på läsarten *brautum* eller förklara *bröndum* på nu angifna sätt, så vidt de låtit denna läsart kvarstå. Med BUGGE, GRUNDTVIG, EGILSSON m. fl. vilja vi också hälst gifva vitsord åt cod. regius och detta så mycket mer, som vi tro, att dess läsart medgifver en mycket god tydning. Men en tillfredsställande mening anse vi icke erhållas genom en sådan förklaring af denna läsart som den nyss angifna. Fast hällre finna vi den därigenom vunna meningen alt för matt och lösligt sammanhängande med det föregående, för att icke tala om att *á bröndum* näppeligen kan vara

ett naturligt uttryck för tanken vid *dörrstolparne*. Skall *bröndum* betyda dörrstolpar, synes *á bröndum* här knapt kunna öfversättas annorlunda än *på* dörrstolparne, som onekligen blir en besynnerlig tillhållsplats för den inkomne gästen.

Vi vilja föreslå följande tolkning. *Bröndum* med föregående preposit. *á* tjänar till uttryck för det föremål, hvar*på* frestandet *síns frama* tänkes ske. Dat. pl. *bröndum* är att hänföra till *brandr* i samma betydelse, som detta ord har i Hávam. 57 (*Brandr af brandi brenn, unz brunnin er)* och Atlakv. 41 *(Hratt fyr hallar dyrr brandi brúðr heitum)*. Konstruktionen med preposit. *á* är af samma art som i de vanliga uttrycken *skera sik á kníf* (jmfr nysv. skära sig *på* en knif); *særa sik á vapni;* Hávam. 151 *ef mik særir þegn á rótum rás viðar;* Äldre Vestg. L. B. af sara malum I *Værþer maþer a manni sar;* Kristn. S. 24 *menn skeindust á vápnum sínum;* Gripisspá 50 *á sifjungi mér eggjar rjóða;* Reginsmál 3 *ef þeir höggvast orðum á* m. fl. Öfversättningen af det förevarande stället blir då: mycket brådt har den (egentl. mycket bråd är den) som skall fresta sin framgång (lycka) *på* bränder, d. v. s. den är bråd af sig och sölar icke som försöker sig på (försöker att fatta i) eldbränder. Detta uttryck, som i likhet med så många andra i Hávam. synes egentligen utgöra ett gammalt ordspråk, kan antingen helt enkelt afse den påpasslighet, själsnärvaro och kvickhet i vändningarna, som erfordras hos den hvilken har att bära eldbränder från ett ställe till ett annat (för att t. ex. uppgöra eld), eller ock möjligen syfta på den i äldre tider vanliga användningen af eld såsom läkemedel (*«liggja undir eldi ok brenna sik»* Yngre BjärköR. 6, 17; *«láta brenna sik»* Äldre BjärköR. 133; *«eldr (tekr) við sóttum* Hávam. 137; *«mun ek þik við bölvi brenna ganga»* Guðr. kv. II, 39).[1]

Grundbetydelsen af *bráðr* är icke hastig, snabb, utan het (jmfr begreppsutvecklingen hos ital. *tosto*, fr. *tôt.* = lat. *tostus*, partic. af *torreo)*. Med anspelning på rotsammanhanget mellan *brandr* och *bráðr* (jmfr betydelsen af isl. subst. neutr. *bráð*, vb. *bræða*, tyska *braten* m. m. samt lat. *fer-vo, fre-tu-m, fur-vu-s, for-mu-s* m. fl.) kunde

[1]) Det vore visserligen icke någon omöjlighet, att det s. k. eldprofvet gifvit anledning till ordspråkets uppkomst. Att ordalierna utan alt tvifvel förskrifva sig från den aflägsnaste forntid och äro af hedniskt ursprung, se GRIMM *Deutsche Rechtsalterthümer* s. 908 o. följ. De olika arterna af eldprof se s. 912 o. följ. Profvet med hett vatten (isl. *ketilstak*, fris. *ketelfang)*, som omtalas i Grágás, Frostatingslagen och Eiðsivatingslagens Krist. R., skildras, som bekant är, redan i Gu r. kv. III.

man därför i friare form återgifva det i fråga varande ordspråket sålunda: själf är den mycket het af sig, som skall fresta sin lycka på hvad hett är (på heta föremål). Stälda i sitt sammanhang med det föregående uttrycka de förevarande orden, att den som kommer på ett obekant ställe och vid inträdet misstänksamt blickar omkring sig, för att utröna, om något försåt finnes mot honom anlagdt, är «het om öronen» och hastig af sig i sina rörelser — likasom den hvilken fattar eldbränder i händerna —, innan han hunnit öfvertyga sig om, att alt står rätt till och ingen öfverrumpling är att befara. Med tanke på att *elden icke är att leka med* fruktar han att på ett sådant ställe blifva «*bränd*» för alt för stor djärfhet och han vill derför vinna visshet, om *óvinir sitja á fleti fyrir*».[1] En gifmild och frikostig värd, som af den inträdande gästen mottagit fridshälsningen (*Gefendr heilir! Gestr er inn kominn*), bör därför ge nom ett förekommande mottagande bespara gästen den fråga, som denne eljest af naturliga skäl otåligt gör sig, nämligen hvar han skall finna plats åt sig (*hvar skal sitja sjá*),[2] ty

mjök er bráðr
sá er á bröndum skal
síns um freista frama

och gästen kan aldrig vara säker på att komma helskinnad undan, förr än säte blifvit honom anvisadt. Att efter det sådant skett bära våldsam hand på främlingen ansågs för en neslig gärning såsom alt för mycket stridande mot gästfrihetens fordringar.

Vi kunna icke anse det sakna all betydelse för denna förklaring af *bröndum*, att tankeförbindelsen mellan den 2:dra och 3:dje versen finnes vara sådan, att denna senare börjas med

Elds *er þörf*
þeims inn er kominn
ok á kné kalinn.

Sedan den i det främmande huset ankomne gästens besök skildrats såsom med vådor förenadt och en uppmaning stälts till honom att möta alt hvad i hans väg kommer med samma försigtighet som han umgås med den af handen fattade eldbranden, synes det nämligen

---

1) Jämför tankegången i Hávamál 51:

Eldi heitari
brennr með illum vinum
friðr fimm daga
o. s. v.

2) Jämför Vafþr. m. 9. (*farþú í sess í sal*) och 19 (*farþú á bekk jötunn*) äfven som de hit hänförliga uttrycken i Lokasenna 7 och 8.

vara helt naturligt, att en sådan tanke aflöses af en erinran om, att elden och bränderna från husets härd dock kunna vara för främlingen mycket nyttiga ting, blott de användas till sitt rätta ändamål, och att de särskildt i detta fall äro för en frusen vandrare oumbärliga till uppvärmning af hans lemmar.

Hávamál 13:

Óminnis hegri heitir
sá er yfir öldrum þrumir
o. s. v.

Bilden *óminnis hegri* synes oss vara vald med särskild tanke på Odins korpar *Muninn* och *Huginn*, hvadan uttrycket torde egentligen åsyfta, att den druckne råkar i klorna på en fågel, som är af alldeles motsatt art mot Odins för visdom och klokhet kända fåglar, hvilka just hade sitt namn efter den tanke- och förståndskraft, hvarmed de voro utrustade. Öfversättarne återgifva *óminni* allmänt med *glömska*. I fall den gjorda anmärkningen har sin riktighet och *óminnis hegri* sålunda är att fatta såsom en motsats till *Muninn*, torde *óminni* egentligen icke vara ett uttryck för bristande minne, utan snarare utmärka bristande tankekraft, frånvaro af sans och besinning, en uppfattning som stämmer väl öfver ens både med de omedelbart följande orden

hann stelr geði guma

och med slutet af näst föregående vers

þvíat færa veit,
er fleira drekkr,
síns til geðs gumi.

Så väl *minni* som *Muninn* stå för öfrigt i slägtskap med gr. *μέν-ος*, lat. *men-ti-* m. fl. ord af den indoeurop. roten *man*, som tjänar till allmänt uttryck för olika arter af själens verksamhet,

Angående den senare halfversen

þess fugls fjöðrum
ek fjötraðr vark
í garði Gunnlaðar

se Grimm (Myt. 1086) samt Lünings (s. 266) och Simrocks (s. 444 tredje uppl.) anmärkningar mot Grimms uppfattning. Stälda i samband med den föregående halfversen tyckas dessa af Odin uttalade ord öfver hufvud innebära: i Gunnlöds gård var jag — i motsats mot förhållandet vid andra tillfällen, då jag har att förfoga öfver

Huginn och Muninn — fjättrad af den fågelns fjädrar, d. v. s. den betydelsefulla fågeln kretsade öfver mitt hufvud och liksom band mig eller fjättrade hela min tankekraft genom sitt förtrollande skri. Bekant är, att det mot *fjäder* formelt svarande gr. *πτερόν* (i st. f. *πετ-ρο-ν*) likaledes kan användas i öfverflyttad bemärkelse i fråga om *augurium* l. fågeltecken (*πισιὸν ἐξ ὑμῶν πτερόν*). — För jämförelse med den här behandlade versen af Hávamál må vi slutligen påminna om Grímnismál 20:

Huginn ok Muninn
fljúga hverjan dag
jörmungrund yfir;
óumk ek of Huginn,
at hann aptr ne komit,
þó sjámk meirr um Munin.

Hávamál 32, 4–6:

Aldar róg
þat mun æ vera,
órir gestr við gest.

«*Órir* bør vel forstås som *oerir* med Rask; jvfr. norsk *øra* hos J. Aasen». Så Bugge. Grundtvig har i sin förra upplaga cod. regii läsart *órir*, men har med anledning af Bugges anmärkning ändrat denna form till *oerir* i den senare upplagan. Intet skäl torde dock finnas till en sådan ändring, då det utan tvifvel är samma verb *ora*, som möter på icke mindre än fyra särskilda ställen i Östg. Lagen. Detta fornsv. verb öfverensstämmer så väl till betydelse som konstruktion («*sum han orar* **viþ**» Dr.B. VII, 1; «*ora* **viþ** *fæþrinis frændrina*» Dr.B. VII, 2) med det förevarande isl. verbet. Skiljaktigheten i presensböjning mellan det isl. och fsv. verbet (*órir* och *orar*) kan icke vara af minsta betydenhet, då inom isländskan själf träffas sådana dubbelformer som *sparir* och *sparar*, *varir* och *varar* m. fl. Det fsv. *ora* tjänar till uttryck för öfvande af hvarjehanda fientligheter, som framkallades af en på blodshämden sig grundande, i arf gående förbittrad och upphetsad sinnesstämning vissa slägter emellan. Ordet öfversättes af Schlyter med «söka tillfälle eller äga rätt att hämnas en slägtings dråp». Icke blott i Östg.Lagen, utan äfven i Upl.Lagen förekommer dess utom subst. *oran*, «fäjd, blodshämd, förhållandet emellan blodshämnaren och den på hvilken han äger hämnas.» I den förra lagen jämväl sammansättningen

oranbot, «böter som af dråpares slägtingar erlades till den dräpnes». Se SCHLYTERS gloss. till Östg.Lagen och Upl.Lagen. HOLTZMANNS uppgift (s. 99) «*ora*, infestum esse, kommt sonst nicht vor» tål således vid en rättelse. Men äfven om detta verb *ora* icke hade anträffats på annat ställe i den gamla nordiska literaturen än Håvam. 32, anse vi en sådan ändring som den af GRUNDTVIG vidtagna (*oerir*) hafva sina betänkligheter med sig. Ordstammen är nämligen afgjordt *ór* (jmfr isl. *órar* fem. pl. = norska *orar* hos I. AASEN; isl. *óraverk*, *óraferð* m. fl. vid sidan af *oerr*, *oera*, *oersl.* m. fl.) och ingenting är vanligare, än att dubbelformer med och utan omljud förekomma på en gång jämte hvarandra vare sig i samma språk eller skilda grenar af en och samma språkfamilj. Bland de många exempel, som i detta afseende finnas att välja på, vilja vi blott erinra om *möta* och *mota*, *böta* och *bota*, fsv. *öpa* och *opa* (se t. ex. Upl.Lagens gloss.), fsv. *fylla* och *fulla;* isl.. *styrma*, *brydda*, *ræna* och sv. *storma*, *brodda*, *råna;* d. *kælve* och *kalve* (isl. *kelfa*, sv. riksspr. *kalfva)*, d. *trylle* och sv. *trolla*, sv. *rymma* och d. *rumme*, sv. *skölja* och isl. *skola;* sv. *följa* (isl. *fylgja)*, *sörja (syrgja)*, *säga (segja)* och t. *folgen*, *sorgen*, *sagen*. Samma företeelse möter äfven hos nomina, företrädesvis substantiven: isl. *ætt* och *átt*, *sætt* och *sátt*, *boen* och *bón*, isl. *æðr* och sv. *åder*, sv. *tvätt* och isl. *þváttr*, fsv. *tylft* (sv. munart. *tölft)* och *tolft*, sv. ut*skyld* och *skuld*, sv. *gyllen* (d. *gylden)* och t. *golden*, sv. *yllen* och d. *ulden* o. s. v.

Hávamál 33, 4—6:

Sitr ok snópir,
lætr sem sólginn sé
ok kann fregna at fá.

Den mellersta raden *lætr sem sólginn sé* är af alla öfversättare oriktigt tolkad, hvilket beror därpå, att ordet *sólginn* blifvit af dem samtlige missförstådt. Hvarken BUGGE eller GRUNDTVIG hafva i sina upplagor någon anmärkning om betydelsen af partic. formen *sólginn* och rätta förståndet af den förevarande versraden. EGILSSON öfversätter *sólginn* med «*famelicus*» och återger hela versraden sålunda: «ostendit se famelicum esse». Samma uppfattning har också LÜNING. Öfversättningarna stödja sig utan undantag på EGILSSON, så vidt de utkommit efter det att EGILSSONS arbete blifvit för allmänheten tillgängligt («lader mærke han er sulten» WINKEL HORN; »måber af sult» MØLLER; «slugen lader» GJESSING;

«zeigt wie er hungrig sei» HOLTZMANN[1], o. s. v.). Oafsedt den verkliga betydelsen af *sólginn* kan man mot dessa och andra på samma uppfattning sig stödjande öfversättningar af detta ställe göra den välgrundade anmärkning, att uttrycket *lætr sem* med efterföljande *konjunkt.* tydligen utvisar, att det är någonting overkligt och mot det rätta förhållandet antaget, som här i tanken åsyftas. I Fornm.S. VI, 337 är t. ex. *lét sem væri óðr ok oerr* ingalunda att öfversätta: han visade, att han var rasande och förvirrad (eller huru rasande och förvirrad han var), utan: han betedde sig, som om han vore o. s. v. I samma afseende må vidare t. ex. jämföras Gripisspá 41:

þú munt hvíla,
hers oddviti
mærr, hjá meyju,
sem þín móðir sé.

EGILSSONS öfversättning «ostendit se famelicum esse» kan därför icke vara ett uttryck af den mening, som de i fråga varande orden rätteligen innehålla.

Nutidens nordiska munarter hafva ofta lämnat språkforskaren oväntad hjälp. De hafva visat sig äga en förvånande förmåga att sprida ljus öfver så väl fornspråk som nyare riksspråk, där dessa varit i ett eller annat afseende höljda i mörker. Klaven till det här afhandlade ställets rätta tydning är också otvifvelaktigt att hämta från bygdemålen. I Vestergötland har författaren flere gånger hört uttrycket *sätta sig svulgen* (jmfr *äta sig mätt, springa sig varm, köra sig fördärfvad, gå sig trött)*, hvilket säges om den som råkar ut för missödet att få någonting fast*sittande i svalget.* Vanligen användes detta uttryck om en som under hastig och glupsk förtäring af mat sätter något i halsen på sig (t. ex. en köttbit). RIETZ upptager i sin ordbok (s. 709) för Östergötl. *svulgen,* «som har något fastsittande i halsen» samt för Vestergötl. och Smål. *svul(g)na*, «storkna, mista andan». «*Svul(g)na* utå räken» betyder enligt RIETZ att «mista andan därigenom, att spottet fastnar i halsen». — Altså innehåller detta ställe i Hávam., att den som icke ställer sig till efterrättelse den i versens förra hälft gifna regeln om nödig omsorg för egen förplägning kommer slutligen så utsvulten till ett gästfritt härbärge, att han, när mat framsättes, endast sitter och gapar samt

lætr sem sólginn sé,

---

[1]) I anmärkningarna till Hávamál läses vidare hos HOLTZMANN «*sólginn*: famelicus, von *svelgja*».

d. v. s. beter sig[1]), som han vore *svulgen* (= hade fått någonting fastsittande i svalget). Han tänkes nämligen då äta med sådan glupskhet, att svalget aldrig är fritt, utan oupphörligt fyldt med den föda, som intages, i följd hvaraf han

kann fregna at fá

och skilnaden mellan honom och den som är nära att storkna med anledning däraf, att han fått något i halsen, är så godt som ingen.

Hávamál 41, 1—3:

Vápnum ok váðum
skulu vinir gledjast,
þat er á sjálfum sýnst.

BUGGE och GRUNDTVIG lämna ingen upplysning om tolkningen af den sista versraden. LÜNING framställer tvänne förslag, men är själf icke nöjd med någotdera, utan afslutar sin kommentar med orden: «ich gäbe gern eine bessere erklärung». Mot LÜNINGS förklaring kunna också grundade anmärkningar göras, vare sig han fattar *á* såsom verb eller såsom preposition. I förra fallet hade man bort vänta pluralformen *eigu* i st. f. singul. *á*, och hvad den senare tydningen vidkommer, kan man invända, att *á sjálfum* omöjligen kan betyda *ihm selbst* (för honom själf). Med LÜNINGS förutsättning till utgångspunkt borde man då snarare återgifva *á sjálfum* med *på* dem själfva («hvad som mest sticker i ögonen *på* dem själfva»), hvilket uttryck kunde hafva sitt berättigande, då vapen och kläder hafva sin plats *på* kroppen. Båda förklaringarna lida dess utom af det felet, att betydelsen *skön* tillägges adjekt. *sýnn*. EGILSSON förklarar: «hæc (arma vestesque) in ipsis sunt maxime conspicua». Öfversättarne följa dels EGILSSON och dels LÜNING. I anmärkningarna (s. 101) anför HOLTZMANN så väl EGILSSONS som LÜNINGS sätt att tolka texten, utan att bestämma sig för något af dem. — Oss synes det naturligare att hänföra den neutrala singularformen *þat* till hela den föregående satsen[2]) än att med EGILSSON tolka *þat* såsom

---

[1]) Eller må hända *láter*, som om — — — med hänsyftning på det i halsen uppkommande ljudet. *Láta* har nämligen äfven i fornspråket betydelse af att gifva ljud ifrån sig. Jämför den mot denna betydelse hos verbet svarande substantivformen *läte*.

[2]) Jämför i detta afseende BUGGES yttrande i anm. till Lokasanna 36, där subjektet till verbet i sista raden är att hämta från hela den sats, som gått näst förut.

hafvande afseende på pluralformerna *vápnum ok váðum*. I st. f. *þat er* borde då gärna hafva stått *þau eru*. Vi öfversätta således: det (näml. att vänner böra glädja hvarandra med vapen och kläder) är mest uppenbart på en själf eller lättast att inse i fråga om en själf, d. v. s. om man går till sig själf (ty då vet man, huru glad man blir öfver sådana skänker). Den egentliga och vanligaste betydelsen af adjekt. *sýnn* är också *ögonskenlig, som man kan se och öfvertyga sig om.*

Hávamál 107, 1—2:

Vel keypts litar
hefi ek vel notit.

Svårigheten att tyda detta ställe ligger som bekant i ordet *litar*. BUGGE yttrar (s. 55): «Alle forklaringer af det almindelige ord *litr* synes tvungne. Egilsson forstår *litar* som sideform til *lutar, hlutar;* dette er uantageligt, men måske tør vi ændre *lutar*». Vidare omnämner BUGGE PETERSENS och LÜNINGS ändringsförslag *líðar*, tänkt såsom genit. af ett maskul. *líðr*, dryck, hvaremot han dock med rätta anmärker, att det afsedda nordiska ordet heter *líð* och är neutr. likasom de motsvarande formerna i fornsaxiskan och fornhögtyskan. Efter det att BUGGE utgifvit sin edda-upplaga, har han i *Årbøger for Nordisk Oldkyndighed* 1869 («*Efterslæt til min udgave af Sæmundar edda*» s. 251, 252) å nyo upptagit till behandling det i fråga varande stället och såsom resultat af undersökningen framstält den mening, att *litar* bör anses stå i stället för *hlítar*. Med anledning häraf har GRUNDTVIG i sin andra upplaga försett *litar* med längdtecken öfver *i* samt i anmärkningarna s. 210 öfver Hávamál 107 upplysningsvis meddelat, att han i öfverensstämmelse med BUGGE tolkar stället sålunda: «*(h)lítar vel hefi ek notit velkeypts (drykkjar).*»

MÖBIUS öfversätter i *Zeitschrift für deutsche Philologie* I, 413: «ich habe gar wohl Vortheil gehabt von meiner Verwandlung (in eine Schlange), von meiner wohlerworbenen Gestalt», men BUGGE invänder häremot med alt skäl: «jeg skönner ikke, hvorledes Odens forvandling til en orm kan kaldes *velkeyptr*». SIMROCKS tolkning «Schlauer Verwandlungen Frucht erwarb ich» grundar sig på samma uppfattning af *litar*. Så väl WINKEL HORNS som MØLLERS tydning utgår ifrån förutsättningen af textens ändring från *litar* till *líðar* (eller rättare *líðs*). HJORT öfversätter:

Vel monne jeg veltjent
stilling nytte,

och AFZELIUS ännu friare:

Dyrköpta sången
väl har jag njutit.

LÜNING (s. 282) och HOLTZMANN (s. 79 och 115) återgifva *litar* såsom genit. af det vanliga subst. *litr*, färg, utseende, skönhet, ehuru de anse tydningen mycket osäker och därför äfven förslagsvis framhålla andra sätt, på hvilka man sökt att komma till rätta med textens ord.

En hittills fullkomligt förbisedd omständighet synes oss vara afgörande med afseende å rätta tolkningen af det såsom så svårtydt ansedda uttrycket *vel keypts litar.* Har uppmärksamheten blott en gång blifvit riktad på, hvad vi härmed åsyfta, tro vi, att de af BUGGE framhållna betänkligheterna mot hvarje förklaring af *litar* ur «det almindelige ord *litr*» skola förlora sitt fäste. Framställningen af episoden om Odins färd till Suttung och förvärfvandet af skaldemjödet med tillhjälp af Suttungs dotter Gunnlöd (v. 104—110) är från början till slut hållen i en ton, som ger till känna, att Odin tänkts såsom en förälskad friare, hvilken, efter att lyckligt hafva öfvervunnit alla de på giljarfärden mötande hindren, slutligen kommer i besittning af sin brud och med henne firar högtidligt bröllop i jätten Suttungs salar. Det finnes efter vår uppfattning ett mycket rikare innehåll i de nämda versarna, än man varit van att i dem se, och hela skildringen är långt mer poetisk, liflig och målande, än den hittills synes hafva uppfattats. Den nyss påpekade bilden framlyser i skildringen af hvarje särskild biomständighet af denna tilldragelse i Odins lif och uttrycken äro med synnerlig omsorg valda, för att stilen måtte alt igenom behålla den från början antagna karaktären.

Efter denna allmänna antydan vilja vi skrida till närmare belysning af hvad i det nu sagda innehålles och påpeka alla de särskilda uttryck, genom hvilka i den poetiska berättelsen anspelningar göras på den äktenskapliga föreningen mellan Odin och jättedottern. Sådana uttryck äro i vår tanke:

1:o *Vel keypts litar.*

Litar utgör en poetisk omskrifning för Gunnlöd och epitetet *keypts* finner sin förklaring af sådana uttryck som *kona* l. *mey mundi (gulli) keypt, kaupa sér konu, brúðkaup* o. s. v. Det såsom bestämningsord framför *keypts* stående *vel* motsvaras tydligen af *vel*

framför *notit*, hvadan en viss likformighet i uttryck förefinnes mellan den första och andra versraden. Öfversättningen blir då:

Af den lyckligt (i en lycklig stund) äktade[1] skönheten
har jag lyckligt (till min lycka, med lycklig utgång) njutit.

För närmare belysning af den betydelse, som här tillkommer *litar*, må sammanställning göras å ena sidan med Hávamál 93 «lostfagrir *litir*», genom sin fägring intagande utseenden (ansigten, skönheter), samt å den andra med Gripisspá 27 «Fljóð er at Heimis fagrt *álitum*», 28 «þótt mær sé fögr *áliti*», 29 «fögr *áliti* fóstra Heimis». Hvad som i Hávamál 93 kallas *(lost)fagrir litir*, betecknar alldeles det samma, som med användning af den senare sångens uttryckssätt skulle hafva nämts *meyjar fagrar álitum* l. *áliti*. Ordet *ansigte*, som till bildningssätt och grundbetydelse stämmer på det närmaste öfver ens med *anlete*, hvars senare sammansättningsdel är etymologiskt beslägtad med *litr* och *álit*, kan också enligt det nu varande språkbruket användas till betecknande af en person, så att t. ex. uttrycket «ett vackert ansigte» får göra tjänst för t. ex. en kvinna, som har ett vackert ansigte. Det i alla afseenden fullkomligt analoga grek. *πρόςωπον* betecknar äfven så väl *person* som *ansigte*.

2:o v. 108, 4—6: *ef ek Gunnlaðar ne nytak,*
ennar góðrar konu,
þeirrar er lögdumk arm yfir.

Af dessa rader är hvarje utläggning för vårt ofvan angifna syfte öfverflödig. Här må endast anmärkas, att en sammanställning af denna text med

vel keypts litar
hefi ek vel notit

bör leda till uteslutande af all tanke på, att med *litar* i v. 107 menas någonting annat än med *Gunnlaðar* i v. 108.

3:o v. 109, 1: Orden *ens hindra dags* (den följande dagen, nämligen efter det att Odin och Gunnlöd först hade delat bädd med hvarandra), hvilka stå i omedelbart sammanhang med de sista raderna i v. 108, synas oss så mycket mer innehålla en afgjord hänsyftning på den mellan Odin och Gunnlöd aftonen förut ingångna äktenskapliga förbindelsen, som de vid närmare påseende befinnas utgöra en rättslig äktenskapsterm. Vi erinra om den specialbetydelse af *dagen efter giftarkvällen* eller äktenskapsaftalets ingående (således «annandagen» af bröllopsfesten), som *hindradagher* alltid har i våra landskapslagar (se t. ex. SCHLYTERS glossar till Vestg.

[1]) Eller förvärfvade, till min egen vordna.

Lagen, Östg.Lagen och Upl.Lagen[1]), äfven som om den rättsliga betydelsen af den i de gamla lagarna ofta omtalade *hindradaghsgæf*, hvilken ännu fortlefver i vår tids *morgongåfva*. Äktenskapet ansågs som bekant ej fullbordadt förr, än de nygifta kommit «*baþi a en bulster ok ena bleo*» (jämför slutet af v. 108), och det var dagen därefter eller den s. k. *hindradagen*, som mannen gaf sin hustru *hindradaghsgæf* eller, såsom denna gåfva omväxlande i lagarna äfven kallas, *morghongæf*. Anledningen till båda benämningarna framstår tydligt i Upl.Lagen Ærfþ.B. fl. 4: «*Hindra dags um morghin þa agher bonde husfru sina heþra ok hænni morghongæf giwa.*» Detta lagstadgande inledes med *hindra dags* i samma adverbiela mening, som tillkommer detta uttryck, där det står i spetsen af v. 109 utaf Hávamál.

4:o v. 109, 2—4: *géngu hrímþursar*
Háva ráðs at fregna
o. s. v.

Öfversättarne fatta här *ráðs* antingen i betydelse af *råd* (consilium) eller *tillstånd, lefnadsläge, öde*. Att den först nämda tolkningen är afgjordt oriktig, torde medgifvas af en hvar, som ägnar någon särskild uppmärksamhet åt detta ställe samt betraktar det i dess sammanhang med det föregående och efterföljande. Men äfven det senare tydningssättet anse vi härröra från en uppfattning, som ej fullt genomträngt innehållet. EGILSSON öfversätter *fregna Háva ráðs:* «de conditione Odinis (quid eo factum sit) suscitari» och han följes af en stor del öfversättare. HOLTZMANN har i själfva texten (s. 79) «zu fragen um Rath bei Hávi» (med ett i noten tillagdt alternatift förslag «sich nach Odin zu erkundigen»), men talar i kommentaren (s. 116) endast om den ena tolkningen: «*Háva ráðs at fregna*, sich nach Odins Schicksal zu erkundigen (Egilsson, Lüning)». Enligt vår mening har man att här fatta *ráðs* i en af hela sammanhanget fordrad inskränktare bemärkelse, som eljest tillkommer detta ord så väl i eddasånger som flerstädes annars i den gamla literaturen. Ut-

---

[1]) Ordet kan dock icke förklaras i enlighet med SCHLYTERS antagande (Vestg.Lagens glossar s. 421) af *hin annar dagher*. *Hindri* är tydligen en gammal komparativform af pronomen *hinn hin hitt* (jämför i latinet **ul-ter, ci-ter, ul-ter-ior, ci-ter-ior* af pronominalstammarna *ul-, ci-)*, motsvarad i tyskan af *hinter* och i engelskan af *hinder* samt primitiv i förhållande till det svenska subst. *hinder* och verb. *hindra*, vare sig nu, att *d*-ljudet är att anse såsom rent fonetiskt i analogi med *d* i *min-d-re* eller såsom hörande till själfva komparativbildningen (= lat. *-ter*, grek. *-τερος*, sskr. *-taras)*.

trycket *ráð* synes oss vara med flit valdt, för att utgöra en fortsatt anspelning på den egendomliga rol, som Odin har att utföra i denna kärlekshistoria. En jämförelse med Grípisspá 45:

— — — — —
— — — — —
antú Gúðrúnu
góðra ráða

samt Brot af Sig. kviða 3:

fyrman hon Gúðrúnu
góðra ráða

torde ägna sig väl, för att gifva en riktig föreställning om, hvad här menas med *Háva ráðs*. Att på detta ställe öfversätta *ráð* med tillstånd, öde i allmänhet vore i vår tanke att gifva ordet en för vidsträkt tydning. Vi anse det här vara ett uttryck för det äktenskapliga eller gifta tillståndet, hvadan rimtursarne således gingo att spörja efter Odins tillstånd såsom nyvorden äkta man eller med andra ord ville erfara den slutliga utgången af hans äfventyrliga giljarefärd (göra sig underrättade om, huru det utfallit med Odins tilltänkta «parti»). Angående den ofta förekommande användningen af *ráð* (så väl singul. som plural.) i sådan bemärkelse se Cleasby-Vigfusson s. 485 och Fritzner s. 501 (*ráð* 9). Jämför också Fritzner s. 502 ordet *ráðahagr*. I Vestergötland har författaren hört *råd* användas i sådan ställning som «pigan har nu fått *råd*», d. v. s. fått friare eller fästman (Rietz upptager ingen sådan bemärkelse för *råd*). Likaså partic. *rådd* i samma betydelse som häfdad, lägrad. Jämför Rietz s. 547 *rå* 2.

Beträffande den begreppsutveckling, som försiggått hos subst. *ráð*, då den här angifna specialbetydelsen utbildats ur ordets allmännare bemärkelse, kan hänvisning göras till tvänne upplysande ställen i Alvíssmál, nämligen v. 4:

Ek mun bregða,
þvíat ek brúðar á
flest um ráð sem faðir.

samt v. 5:

Hvat er þat rekka,
er í ráðum telst
fljóðs ens fagrglóa?

Den hos *ráð* inneboende allmänna betydelsen af makt och myndighet, rätt att *råda* öfver någon eller något, finner här sin särskilda tillämpning med afseende å giftomannens myndighet öfver den giftasvuxna flickan (jämför ock det vanliga uttrycket «*ráða* giptingu

konu»). Så snart kvinnan lämnat sitt fädernehem, öfvergick detta slags *ráð* till hennes make, som erhöll s. k. «husbondevälde». Det är därför helt naturligt, att i andra fall *ráð* användes med särskild hänsyftning på den äkta mannens rätt att afgöra och bestämma i förhållande till hustrun och familjen (jämför grundbetydelsen af tyska *Heirath* och *verheirathen)* och sålunda äfven kommer att beteckna gift tillstånd, äktenskaplig ställning.

5:o v. 110, 1—3: *Baugeið Óðinn*
hygg ek at unnit hafi,
hvat skal hans trygðum trúa?

Orden *baugeið* och *trygðum* gifva till känna, att Odin svurit Gunnlöd trohetsed, vare sig nu denna är att fatta såsom en giftermålsförbindelsen förberedande fästnings- och trolofningsed eller såsom en högtidlig utfästelse om en äkta förening. Hvad särskildt vidkommer uttrycket *baugeið*, kunna vi jämföra de från den gamla prosaiska literaturen välbekanta *vinna eið at baugi*, *vinna eið at stallahring*, äfven som Atlakviða v. 30: *eiða svarða* — — — — *at hringi Ullar.* Om betydelsen af en sådan ed se för öfrigt R. KEYSER *Nordmændenes Religionsforfatning i Hedendommen* (i *Samlede Afhandlinger* Kristiania 1868 s. 344 o. följ.), SVEND GRUNDTVIG *Om de Gotiske Folks Våbened* København 1871 s. 46, O. VIG *Norges Sagnhistorie* Kristiania 1857 s. 193, 194.

6:o v. 110, 4—6: *Suttung svikinn*
hann lét sumbli frá
ok grœtta Gunnlöðu.

Dessa rader jämförda med de näst föregående utvisa, att Odin gjort sig skyldig till, hvad i Sigrdrífumál v. 23 kallas *trygðrof*, och att han sålunda rent af framstått såsom *eiðrofa.* Se Helreið Brynhildar v. 5 och Brot af Sig. kviða v. 16. Jämför dess utom Brot af Sig. kviða *svíku hann i trygð* i det prosaiska slutstycket. Odin besvek så väl den tillämnade jättesvärfadern som dottern Gunnlöd, hvilken, om än så kort, fick gälla såsom hans brud.

Ordet *sumbl* förekommer icke blott i bemärkelsen dryck (Alvíssmál 34 samt på ett par ställen i Snorra-eddan, hvarom se EGILSSON) utan ännu vanligare i betydelse af dryckesgille, festligt lag (Hýmiskviða 2; Lokasenna 3, 4, 7, 8, 65. Se vidare EGILSSON *sumbl* och *suml).* Man kunde väl sätta i fråga, huru vida icke *sumbl* här kunde tagas i tvefaldig bemärkelse och hela uttrycket vore med afsigt valdt så, att betydelsen icke skulle vara till fullo begränsad och bestämd. En sådan sväfvande framställning, som kan gifva anledning till dubbeltydning eller ordlek, möter flerstädes i de gamla eddasångerna,

Stället kunde antingen öfversättas: Suttung lämnade han bedragen på drycken och Gunnlöd dränkt i tårar (förgråten), eller: Suttung släpte han (S. lät han gå) bedragen ifrån kalaset (bröllopsgillet) och Gunnlöd o. s. v.: d. v. s. slutet af altsammans blef, att S. fick gå bedragen ifrån kalaset o. s. v.

De första tre raderna af v. 105:

Gunnlöð mér um gaf
gullnum stóli á
drykk ins dýra mjaðar

och de sista af v. 104:

mörgum orðum
mælta ek í minn frama
í Suttungs sölum

tyda också på, att den till Suttungs boning ankomne Odin icke allenast behandlats såsom hedersgäst och såsom sådan fått plats sig anvisad i det gyllene högsätet, där han satt och drack midt emot värden, utan äfven under pågående dryckeslag (där de rimtursar, hvilka enligt v. 109 gingo «*ens hindra dags*» till Odins hall «*Háva ráðs at fregna*», torde hafva varit närvarande antingen såsom gäster eller såsom tillhörande Suttungs husfolk), då samspråk uppstod med de öfriga till städes varande, begagnade hvarje sig erbjudande tillfälle att väl lägga sina ord, för att därmed främja sin sak *(í minn frama)*. Naturligtvis lade Odin här icke minst an på Gunnlöd själf, hvars hjärta han snart eröfrade genom fagert tal. Förbindelsen dem emellan blef aftalad och till och med högtidligen befäst genom *baugeið* och *trygd* (v. 110). Man drack högtiden till ära (jämför uttrycken *drekka brúðhlaup* l. *brúðkaup*), och därvid tyckes det hafva gått så förnämligt till, att den dryck, som vid festens firande räktes den på alt sätt ärade brudgummen, utgjordes af ingenting mer eller mindre än självfva skaldemjödet. Det var också just, för att komma i besittning af detta, som Odin uppträdde såsom friare till jättedottern och lät högtidligen fira sin förening med henne. Under andra omständigheter hade det sannolikt inträffat, att en så dyrbar dryck (jämför v. 105, 3 samt 140, 4—5 *drykk ins dýra mjaðar*) icke hade blifvit erbjuden åt den ankomne gästen, utan att denne fått nöja sig med en ringare mjödsort.

Vi finna här ett fullständigt motstycke till den i *Þrymskviða* framstälda myten om Tors färd till Jättehem. I likhet med Tor begifver sig Odin af till jättarnes verld, för att där uppsöka och sätta sig i besittning af ett för honom och alla gudarne öfver måttan vig-

tigt ting. Målet för Odins färd är *skaldemjödet*, som är att likställa med *hammaren* i den förra myten. För att nå sitt mål, begagnar han sig på samma sätt som Tor af listen att träda i äkta förbindelse med jätteafkomman. Under det att Tor spelar rolen af brud, uppträder emellertid Odin här såsom brudgum. Till festens firande och den äkta förbindelsens beseglande frambäres här skaldemjödet och där hammaren. Båda gudarne sätta sig i besittning af det efterlängtade föremålet, hvars framlockande just varit målet för deras sträfvan och den på förhand beräknade slutscenen i deras utomordentliga uppträdande. Tillfälle till jämförelse erbjuder sig äfven mellan det snöpliga slut på den efterhängsna jättekvinnans enträgenhet, hvars skildring bildar afslutningen af þrymskviða (v. 32):

hon skell um hlaut
fyr skillinga,
enn högg hamars
fyr hringa fjöld

samt framställningen af Gunnlöds sorgliga öde i Hávamál (v. 105):

Ill iðgjöld
lét ek hana eptir hafa
o. s. v.

och v. 110:

hann lét — —
— — groetta Gunnlöðu.

I fråga om den här berörda föreningen mellan gudarnes och jättarnes slägt må för öfrigt erinras om Njörds förbindelse med Skade, Freys med Gerð m. fl.

Myten om Odins färd till Suttung för anskaffande af skaldemjödet finnes äfven omtalad i Snorra-eddan (Bragaroeður 57, 58), där den är klädd i prosaisk form och vida utförligare framstäld, än fallet kan vara i dessa få versar af Hávamál. Det synes oss emellertid afgjordt, att den korta och raska skildringen på förevarande ställe i Hávamál bär i flere afseenden prägeln af att vara mera ursprunglig och oförfalskad än Snorra-eddans framställning. Den senare vet ingenting om Odins *baugeið* och *trygð* samt Gunnlöds bittra sorg och talar icke häller om, huru rimtursarne *ens hindra dags* gingo *Háva ráðs at fregna* m. m. Enligt den prosaiska framställningen i Snorra-eddan «*fór Bölverkr*», så snart han kommit in genom bärget, «*þar til sem Gunnlöð var*», utan att någonsin uppsöka Suttung själf, och hela Odins ärende blef i all hemlighet afhandladt mellan Odin och Gunnlöd allena, hvaremot Hávamál låter Odin uppsöka jättefadern («*enn aldna jötun ek sótta*») och helt oförtäkt

uppträda «*í Suttungs sölum*», där han genom sin visdom i ord och handling slutligen bragte det därhän, att Gunnlöd gaf honom «*gullnum stóli á drykk ens dýra mjaðar*».

Vi anse, att den i fråga varande myten, som flyktigt beröres äfven i Hávamál v. 13, 14 och 140 samt i Sigrdrífumál v. 18, genom här företagna analys icke allenast vinner en rikare belysning, än förhållandet förut varit, utan äfven framställer sig i större ursprunglighet.

Redan i v. 105 säger Odin om Gunnlöd:

Ill iðgjöld
lét ek hana eptir hafa
síns ins heila hugar
síns ins svára sefa

och härmed öfverensstämmer på det närmaste slutet af v. 110: *hann lét groetta Gunnlöðu.* Verbet *groeta* tjänar på flere andra ställen till uttryck för den sorg och bedröfvelse, som förlusten af make eller trolofvad framkallar hos en kvinna. Jämför t. ex. Helgakv. Hund.bana II, 30:

þvíat ek hefi nauðigr
nipti groetta

och Lokasenna 37:

mey hann ne groettir
ne manns konu.

Se vidare EGILSSON s. 270 och jämför RIETZ s. 218 *gröta* samt AASEN s. 250 *grøta.*

För att än vidare i någon mån stödja vår tolkning af ofvan granskade ställen i Hávamál samt därmed sammanhängande utläggning af Gunnlödsmyten, vilja vi till sist hänvisa till Gripisspá, där framställningen af Sigurds besök hos Heime och frieri till Brynhild ifrån och med v. 27 i flere väsentliga stycken påminner om Hávamál 107—110 samt många uttryck äro i det närmaste de samma som på sist nämda ställe. De här afsedda berörings- och jämförelsepunkterna kunna på följande sätt åskådliggöras:

Hávamál	Gripisspá
107, 1: *Vel* **keypts litar**	27: *fljóð fagrt* **álitum** 28: *mær fögr* **áliti** 29: *fögr* **áliti** 30: *mey mundi* **kaupa** - - - *ina fögru*[1].
108, 5: *ennar* **góðu konu**	42: **góða kván**
108, 6: *þeirrar er lögðumk arm yfir.*	41: *þú munt hvíla hjá meyju.* 42: *þóat hafi þrjár nætr þegns brúðr hjá mér snarlynd sofit.*
109, 3: *Háva* **ráðs.**	45: *góðra* **ráða.**
109, 5: *at* **Bölverki** *þeir spurðu.*	40: **vándr** *munk heitinn.*
110, 1—3: **Baugeið unnit.** *Tryggðum.*	31 och 37: **eiða vinna.** 46: *svarna* **eiða.** 39: *fastna þér fóstru Heimis.*
110, 4—6: *Suttung hann lét* **svikinn** *ok groetta Gunnlöðu.*	33: *þú verðr fyr* **svikum.** 31: *(eiða vinna), fá halda.* 32: *geðleysi. Við mey málum slíta.* 46: *(svarna eiða), enga efnda.* 46: *at þú eigi vel eiðum þyrmdir.*

[1]) Sammanställningen af här anförda uttryck från fyra i rad följande versar af Gripisspá torde utvisa, att öfvergången från uttrycket ***kaupa mey fagra áliti*** l. ***álitum*** till ***kaupa (fagran) lit*** (d. v. s. köpa fagerheten, skönheten själf i st. f. mön med det fagra utseendet) icke kan anses stå oförmedlad i literaturen.

Såsom afslutning af våra här gjorda försök till ytterligare belysning och utläggning af det egentliga innehållet utaf framställningen i Hávamál 104—110 om Gunnlödsmyten vilja vi nu till behandling upptaga frågan om sammanhanget mellan den med v. 104 begynnande berättelsen och närmast föregående versar. LÜNING, MÖBIUS m. fl. utgifvare af eddan sätta ett större skiljestreck mellan versarna 103 och 104, för att därigenom gifva till känna, att en självständig och mera fristående afdelning af Hávamál här vidtager. BUGGE anmärker s. 55 (i noten till v. 104): «R (d. v. s. cod. regius) betegner ikke, at et nyt afsnit begynder med dette vers» och har därför äfven uteslutit det i fråga varande strecket. Oss synes det så mycket tydligare, att intet sådant åtskiljande tecken bör ifrågakomma, som tvärt om v. 104 och följande versar stå i närmaste förbindelse med, hvad föregående versar innehålla. Hela berättelsen om Odins besök hos Suttung och frieri till Gunnlöd har påtagligen framkallats af vissa allmänna yttranden i v. 103. Det heter nämligen där i slutraderna:

fimbulfambi heitir
sá er fátt kann segja,
þat er ósnotrs aðal

och det är just dessa ord, som gifvit Odin anledning att i v. 104 kasta sig in på tal om besöket hos Suttung, hvarom han säger:

Enn aldna jötun ek sótta,
nú em ek aptr um kominn,
fátt gat ek þegjandi þar.

Den sista af dessa rader har till uppgift att närmare belysa och ådagalägga riktigheten af, hvad som utsagts i de trenne rader, med hvilka v. 103 afslutas. Tankegången är tydligen denna: jag har nyss sagt «*fimbulfambi heitir* o. s. v.» och att detta mitt yttrande har sin riktighet, vill jag bevisa genom att omtala en episod ur mitt eget händelserika lif. Jag var nämligen en gång på besök hos den väldige jätten och «föga vann jag med tystnad där», d. v. s. föga hade jag uträttat, om jag där suttit som en «fimbulfambi» och moltegat. Jag hade då illa uträttat mitt kinkiga och äfventyrliga uppdrag och visserligen icke kommit lyckligt till baka *(«nú em ek aptr um kominn»)*, långt mindre varit i besittning af det dyrbara skaldemjödet. Hvad jag nyss yttrade om nyttan af att vara «*sviðr um sik*» (omtänksam, klokt beräknande) och «*málugr*» (talför. Jämför vishetsregeln i v. 63) samt att «*opt góðs geta*» (ofta leda in talet på, hvad angenämt är), fann också sin tillämpning «*í Suttungs sölum*», ty där *mörgum orðum mælta ek í minn frama* (det var just däri-

genom, att jag talade mycket och förstod att lägga mina ord, som jag kunde främja min sak). Hela denna episod står således just här pa sin rätta plats och är att förbinda med det föregående på alldeles samma sätt som berättelsen om äfventyret med Billings mö på sitt ställe. Versen 96 börjar nämligen:

þat ek þá reynda,
er ek í reyri sat
o. s. v.

och är således jämte de följande versarna ämnad till ett upplysande exempel på riktigheten af den vishetsregel, som Odin förut uttalat. I samma afseende kunna vi för öfrigt jämföra tankeförbindelsen och sammanhanget mellan berättelsen i v. 13 och 14 samt den i v. 12 innehållna allmänna utsagan.

Hárbarðsljóð 18, 3:

ok verta ǫgur minn.

För de från olika håll framstälda förslagen till ändring af det oförstådda ordet *ǫgur* redogör HOLTZMANN s. 232. BUGGES skarpsinniga gissning *dǫgurð* (upptagen af GRUNDTVIG) är utan all jämförelse den mest beaktansvärda. Stället synes oss dock kunna godt förklaras utan ändring af handskriftens *ǫgur*. Enligt BUGGE är detta ord «ellers ukjendt», men, så vidt vi kunna förstå, förekommer det på ännu ett annat ställe i eddan nämligen Völ.kv. 41 i sammansättningen *ǫgur*stund. Den germ. ordroten *ag* = indoeurop. *agh*, gr. *ἀχ* (eller med nasalljud *ἀγχ*, motsvarad af den germ. formen *ang)*, har till hufvudbetydelse *klämma, pråssa, trycka.* Däraf i skilda indoeuropeiska språk en mängd ordbildningar, som utmärka *tryck, börda* dels i yttre, fysisk mening, dels ock i inre, andlig (= *beklämning, ängslan, fruktan).* Enligt vår mening är *ǫgur* i sammansättningen *ǫgur*stund att fatta i den senare betydelsen, under det att den mera ursprungliga fysiska bemärkelsen *tyngd, börda* tillkommer ordet i Hárb.lj. *Ǫgur minn* utmärker således *min börda, hvad jag har att bära på,* ett uttryck som finner sin förklaring af v. 3

— — — — — — —
— — — — — — —
meis hefi ek á baki,
verðra matrinn betri o. s. v.

till jämförelse hvarmed dess utom må erinras om Hávam. 11

Byrði *betri*
berrat maðr brautu at,

enn — — — — —;
vegnest *verra*
vegra hann velli at,
enn — — — — —.

Till *betydelsen* motsvaras *ögur* i Völ.kv. 41 af gr. **ἄχ-ος,** men i Hárb.lj. 13 af den med **ϑ** vidare utbildade formen **ἄχ-ϑ-ος.** I *formelt* afseende åter äger motsvarighet rum mellan *ἄχ-ος* (= mesog. *ag-is)* och det neutrala isl. *ög-r,* (märk äfven den nasalerade neutralformen *ang-r),* hvars *r*-ljud uppkommit af ett gammalt *s* (jmfr isl. *hat-r* = mesog. *hat-is;* isl. *rökk-r* = mesog. *riq-is,* sskr. *rag'-as).* Angående den i fråga varande ordroten och dess många afledningar se för öfrigt CURTIUS *Grundzüge der Griechischen Etymologie* Leipzig 1869 s. 180. Ordet *ögur-r* (maskul.) kommer med sitt suffix *-ra* nära den där afhandlade ordformen **ἄχ-ρι.** *R*-suffix ingår dess utom i **ἔχ-ϑ-ρα** och *ἐχ-ϑ-ρό-ς,* hvilka dock icke uppstått omedelbart af ordroten, utan närmast stödja sig vid förmedlande former **ἔχ-ϑ-ω, ἔχ-ϑ-ος** (jmfr **ἄχ-ϑ-ος**). De med *l*-ljud utbildade mesog. ordformerna *ag-l-s, ag-l-u-s, ag-l-o* m. fl. förhålla sig, hvad *l*-suffixet vidkommer, till *ög-ur- (ög-ra-)* = isl. *fet-il-l* (tyska *Fess-el): isl. fjöt-ur-r* = isl. *þin-ul-l:* isl. *þin-ur-r* = sv. munart. *mass-el* (RIETZ 433; däraf *mäss-ling):* t. *Mas-er* (jmfr isl. *mös-ur-r,* sv. *mas-ur)* = isl. *af-l:* mesog. *ab-r-s* = gr. *πτί-λο-ν: πτε-ρόν* (jmfr sv. *fjäd-er)* = lat. *sel-la* (i st. f. *sed-la):* gr. **ἕδ-ρα** (jmfr fsv. femin. *sæt-er).* — Med användning af *l*-suffix har dess utom af samma ordrot bildats isl. *á-l,* band, rem, i st. f. *ag-l* (likasom *þvá-l* i s. f. *þvag-l* m. fl.), hvarmed kan jämföras gr. **ἀγχ-όνη,** som innehåller ännu ett annat suffix. Se FICK *Vergleichendes Wörterbuch der indogerm. Sprachen* Göttingen 1871 s. 924.

Hymiskviða 2, 7—8:

þú skalt ásum
opt sumbl göra.

Hávamál 88, 1—2:

Árliga verðar
skyli maðr opt fá.

I ordböckerna angifves ingen annan betydelse för *opt* än *ofta.* För en hvar torde det dock vara klart nog, att denna betydelse

lämnar en ganska otillfredsställande mening i de nu anförda versraderna. Öfversättarne återgifva visserligen *opt* här tämligen allmänt med *ofta*, men att god mening därigenom icke vinnes, synes hafva funnit sitt uttryck i det förhållande, att en och annan tolkare rent af förbigår *opt* på det senare stället (så SIMROCK, AFZELIUS, WINKEL HORN), men på det förra åter gifver en mer än lofligt fri öfversättning af samma ord. Så t. ex. öfversätter SIMROCK «alsbald», WINKEL HORN «oftere». HOLTZMANN lämnar valet öppet mellan «oft» och «alsbald».

Advb. *opt* är tydligen rotbeslägtadt med isl. subst. *of* samt *of* i sådana sammansättningar som *ofriki*, *ofvald*. Vidare med isl. *of-si*, *yf-r-inn*, mesog. *uf-jo* samt sv. *öf-va*, *öf-lig*, *yf-vas*, *yf-vig*, *ym-n-ig* m. fl. Roten återfinnes i lat. *op-es*, *in-op-ia*, *co-(o)p-ia*[1]. Till ursprunget synes *op-t* = mesog. *uf-ta* vara ett med dental afledning bildadt substantiv, analogt med t. ex. *fiöl-d*, som äfven kan göra tjänst såsom adverb. Det isl. advb. *fjöl* är likaledes i grunden ett substantiv, hvilket så mycket tydligare ådagalägges af en jämförelse med mesogötiskan, som detta sprak har att uppvisa tvänne olika böjningsformer *filu* och *filaus*, hvilka användas i olika ställningar, men båda hafva adverbial betydelse. Samma slags ursprung har ock utan tvifvel *mjök* äfven som konjunktionen *ef (if)*, hvilken å ena sidan kan jämföras med det sv. subst. *jäf* och å den andra med mesog. *iba(i)* och *n-iba*. Såsom adverb användas dess utom tidigt i isländskan sådana substantiviska böjningsformer som *geysi*, *raunar*, *reyndar*, *einkar*, *forkunnar*, *hlítar*, *ógnar*, *furðu* o. s. v. Grundbe-

---

[1]) Den sv. adjektivformen *ym-n-ig* står påtagligen i st. f. *yf-n-ig* och är närmast att hänföra till ett subst. **ym-n* i st. f. *yf-n*, som står i samma förhållande till *of* som *söm-n* till *sof-*. *Söm-n-ig* är till bildningssätt fullkomligt analogt med *ym-n-ig* (i munarterna *öm-n-ig*). Detta senare ord skulle öfverflyttadt till latin heta **omnicus* likasom *söm-n-ig somnicus*, en omständighet som kan lämna ett uppslag till förklaring af det svårtydda lat. adjektivet *omnis*, i fråga om hvars ursprung så många olika förslagsmeningar blifvit framställda. Se CURTIUS *Grundzüge der Gr. Et. Leipzig* 1869 s. 276; VANIČEK *Et WB. der Lat. Spr.* Leipzig 1874 s. 11; ZEHETMAYR *Lexicon etymologicum lat. comparat.* Vindobonæ 1873 s. 171; HINTNER *WB. der Lat. Etymologie* Brixen 1873 s. 152. Efter anförande af CURTII, BENFEYS, POTTS och LEO MEYERS försök att förklara *omnis* yttrar HINTNER: ”alles ohne Wahrscheinlichkeit; eine sichere Erklärung ist noch nicht gefunden”. — Vi anse *om-ni-s* stå för *op-ni-s* ss. *am-ni-s* för *ap-ni-s*, *som-nu-s* för *sop-nu-s*. Angående den med här afhandlade germ. ordroten *of* samhörande indoeurop. roten *op* samt dess ställning till *ap* (binda, hopfoga) se VANIČEK s. 8, 9.

tydelsen af *opt* är följaktligen *ymnighet, riklig mängd.* Ordet har så småningom kommit att användas uteslutande med afseende å *tid* och därvid efter hand öfvergått till tidsadverb, när det förlorat sin substantiviska karaktär. Öfverensstämmelsen är fullständig med *lengi* = mesog. subst. *laggei,* hvarom se nedan behandlingen af Reginsmál 4, 4—6.

Om man antager, att *opt* ännu icke öfvergått till fullständigt tidsadverb, när ofvan anförda eddaversar diktades, utan vid denna tid jämväl kunde användas såsom modalt adverb, vinnes därigenom en vida bättre mening, än som erhålles genom den vanliga tydningen af *opt* såsom *ofta.* Man må icke härvid invända, att den omständighet, att mesog. *ufta* hänföres uteslutande till tidsförhållanden, skulle vara ett afgörande vittnesbörd emot riktigheten af ett sådant antagande, ty det mesogötiska språkets företeelser äro som bekant ingalunda *alltid* att uppfatta såsom ålderdomligare än de nordiska språkens. I mesogötiskan har adjektivet *laggs* blifvit till användningen så inskränkt, att det endast nyttjas om tidsbestämningar, under det att *lång* ännu i dag (lika väl som isl. *langr* och lat. *longus.*) har en betydligt vidsträktare användning, men *länge* däremot hänföres uteslutande till tid. — Vi tolka altså Hýmiskv. 2, 7—8

Du skall åt åsar
rikligt dryckesgille göra.

Opt (egentl. *på ett rikligt sätt*) utmärker således, att drycken skulle vid det tillämnade gästabudet flöda i mängd (jmfr det med *opt* beslägtade *of* i sammansättningarna *ofdrykkr, ofdrykkja, ofdrukkit)* och att alt för öfrigt skulle tillgå på ett sätt, att hela kalaset kunde med skäl kallas storståtligt eller rent af öfverdådigt. — I öfverensstämmelse härmed tyda vi Hávam. 33, 1—2:

Tidigt man sig skaffe
mat *i riklig mängd* (l. af mat *ett rikt förråd)*

d. v. s. så att den godt räcker till. — Eget nog handlar frågan på det ena af dessa båda ställen om rikt förråd af mat och på det andra af dryck. I det senare exemplet står *verðar* styrdt i genit. af *fá,* men *opt* har så fullständigt antagit karaktär af adverb, att det är fullkomligt oböjligt, i hvilket afseende jämförelse kan göras med *fjöld* i Fafnism. 34:

— — — —
öllu gulli
þá knái hann einn ráða
fjöld því er und Fafni lá,

där ett tidigare språkstadium ovilkorligt skulle hafva kräft *fjöld*

þeirri i st. f. *fjöld því.* — Sammanställa vi den förevarande texten i *Hávamál* 33, 1—2:

Árliga **verðar**
skyli maðr **opt fá**

med *Hávamál* 116, 5—7:

á fjalli eða firði
ef þik fara tíðir,
fástú *at* **virði vel,**

finna vi för öfrigt en så fullständig öfverensstämmelse i tankegång och uttryck mellan dessa båda ställen, att intet tvifvel kan råda därom, att motsvarighet äger rum mellan *opt* på förra stället och *vel* på det senare likasom mellan *fá* och *fástú* samt *verðar* och *virði.*

Det kunde väl sättas i fråga, om icke äfven Helgakv. Hund.bana II, 25 erhölle en bättre tydning, i fall man icke med BUGGE betraktade

opt náir hrævi
gránstóð gríðar

såsom en i versens senare hälft inskjuten fristående mening för sig, utan på följande sätt skilde satserna åt:

liðin er ævi,
opt náir hrævi
gránstóð gríðar
Granmars sona

samt tillika förklarade *opt* i enlighet med nyss lämnade framställning. Emot BUGGES sätt att här använda skiljetecken kunde anmärkas, dels att *Granmars sona* kommer — i ett kväde af så enkel art som detta — väl långt bort ifrån det styrande ordet *ævi* och dels att talet är närmast ställdt till Hödbrodd, hvarför det synes vara naturligast att till honom hänföra uttrycket *liðin er ævi.* Meningen af de trenne därefter följande raderna blir då denna: vargflocken kommer nu åt (träffar nu på) lik i mängd af Granmars söner (hvilka alle samman hade fallit).

Alvíssmál 5, 6:

Hverr hefir þik baugum borit?

Ett af öfversättarne mycket olika och i allmänhet helt godtyckligt återgifvet ställe. AFZELIUS: Hvem har dig med gyllne ringar omhängt? SIMROCK: Wer hat dich mit Ringen berathen? HJORT:

Hvo gav dig penge
For her at komme
Og ind dig mænge?

MøLLER: Hvo gav dig vel rigdom og ringe? JESSEN: Af hvem vandt ringe du vel? WINKEL HORN: Hvem har avlet dig, du tyksak? Denna senare öfversättning har tydligen ingen annan grund än det af GRUNDTVIG i andra upplagan (s. 208) helt lösligt framkastade och endast i förbigående gissningsvis fälda yttrandet: Der som *baugr* kunde være et udtryk som «tyksak», vilde: *þik baug um borit* (eller *borinn)* passe langt bedre (än nämligen *þik baugum borit).* Om det förevarande stället yttrar GRUNDTVIG för öfrigt: *baugum borit* (belæsset med ringe, rigdom) er meget mistænkeligt. BUGGE inlåter sig icke på någon tydning af textens ord och lämnar stället utan alla anmärkningar. Under hänvisning till Völ.kv. 26 och Oddr. gr. 5 öfversätter LÜNING: Wer hat dich mit Ringen beschwert? Han fäster dess utom uppmärksamheten på EGILSSONS under ordet *bera* meddelade tydning *pecunia corrumpere.*

Ingen af alla dessa tydningar synes oss kunna uthärda en närmare granskning. De lida af det fel, att antingen *borit* eller *baugum* fått en betydelse, som icke kan tillkomma dessa ord, och äro dess utom till största delen konstlade, så att önskvärdt sammanhang i meningen fattas. Det är också tydligt nog, att det endast varit saknaden af något bättre, som gjort, att texten i hvarje fall blifvit återgifven så, som skett.

HOLTZMANNS öfversättning innehåller: Wer hat dich zu Ringen getragen (jämte ett i noten tillagdt alternatift förslag att ersätta «getragen» med «geboren»). Ehuru HOLTZMANN i sin kommentar (s. 174, 175) närmare inlåter sig på det här behandlade stället och under anförande af flere öfversättares gjorda tolkningsförsök ådagalägger ovisshet om textordens rätta förstånd, meddelar han dock ingen förklaring af sin egen öfversättning och lämnar icke läsaren någon anvisning om, hvad de ord, med hvilka texten blifvit återgifven, skola efter hans uppfattning anses innebära, huru de äro att förstå i sammanhang med det föregående och efterföljande o. s. v., fastän en sådan utläggning af de i sig själf onekligen mycket dunkla orden varit mer än behöflig.

Vi anse det enda rätta vara att här fatta *borit* i dess mycket vanliga betydelse af *född, frambragt* (jämför HOLTZMANNS alternativa förslag «geboren» äfven som WINKEL HORNS nyss anförda öfversättning «avlet», hvilken dock lider af fel, hvad tydningen utaf *baugum* vidkommer). Hela sammanhanget synes oss uppenbarligen

4

kräfva, att de förevarande orden innehålla en fråga efter Tors namn och härkomst. Ingenting var i forntiden vanligare, än att tvänne hvarandra mötande okände män, mellan hvilka ordväxling kom att uppstå, begynte samtalet med att efterforska hvarandras namn och slägt. Jämför t. ex. Vafþr.mál 7, 8; Hárb.ljóð 8, 9, 10. Tor har redan i v. 2 stält till Alvíss frågan:

Hvat er þat fíra
o. s. v.

och Alvíss omedelbart därpå i v. 3 lämnat till svar:

Alvíss ek heiti
bý ek fyr jörð neðan
o. s. v.

Sedan Alvíss sålunda redogjort för sig och sina förhållanden, kommer ordningen till Tor, hvilken i v. 5 spörjes af Alvíss:

Hvat er þat rekka
o. s. v.

Efter denna allmänna inledning fortsätter Alvíss:

þik munu fáir kunna,

och en naturlig afslutning af frågan blir då:

Hverr hefir þik borit,

d. v. s. hvem har födt dig till verlden, hvems son är du? (Vi se nu tills vidare bort från uttrycket *baugum*).

Man kan jämföra Fafnes till Sigurd stälda fråga i Fafnismál 1:

Sveinn ok sveinn!
hverjum ertú, sveinn, um borinn?
hverra ertú manna mögr?

samt Sigurds efter åtskilligt omsvep lämnade svar i v. 4:

Ætterni mitt
kveð ek þér ókunnigt vera
ok mik sjálfan it sama;
Sigurðr ek heiti,
Sigmundr hét minn faðir,
er hefk þik vápnum vegit

Likaså framställningen i Gripisspá 3:

Geitir kvað:
þess mun glaðr konungr
Geiti spyrja,
hverr sá maðr sé,
er máls kveðr Gripi.

Sigurðr kvað:
Sigurðr ek heiti,
borinn Sigmundi,
enn Hjördís er
hilmis móðir.

Jämförelse mellan sammanhanget på det ena och andra stället utvisar tydlig analogi mellan *borit* i det förevarande uttrycket

Hverr hefir þik (baugum) borit

samt *borinn* i *hverjum ertú, sveinn, um borinn*

och *borinn Sigmundi,*

hvilket senare uttryck är rent af en omskrifning för *Sigmunds barn* eller *son* och utmärker alldeles det samma, som i Sigrdr.mál 1 uttryckes med *Sigmundar burr.* I Vafþr.mál 25 läses:

Nótt var Nörvi borin

och i Sig.kviða III, 15:

Ein er mér Brynhildr
öllum betri
um borin Buðla.

Se vidare Lunds Ordföjningslære s. 120 *borinn Innsteini, bornir jarli* m. fl. likartade uttryck i det äldre skaldespråket.

Samma slags svar som Alvíss afgifvit i v. 3:

Alvíss ek heiti
o. s. v.

följer nu också å Tors sida i v. 6:

Vingþórr ek heiti,
ek hefi víða ratat,
sonr em ek Síðgrana
o. s. v.,

hvilket alt lär så tydligt som möjligt lägga i dagen, hvad som egentligen innehålles i orden

Hverr hefir þik (baugum) borit?

Nästa fråga blir, huru man rätteligen har att förstå *baugum.* Ordagrant öfversatt lämnar hela versraden följande mening:

Hvem har födt dig åt (l. för) ringar (= smycken, dyrbarheter)? Det låge nu visserligen närmast till hands att gifva *baugum borit* en så allmän tydning, att därmed afsåges *födt till rikedom* (makt, lycka, ära o. s. v.), hvarigenom frågan komme att innefatta: hvem har födt dig till verlden och därvid i själfva födseln gifvit dig i arf rikedom och makt, så att du kan uppträda såsom en «*bauga* deilir» eller «*baug*broti» o. s. v.? Vi anse dock en närmare granskning af detta ställe gifva vid handen, att *baugum borit* här har en mera

speciel syftning eller att en sådan åtminstone är att antaga jämte den allmänna, så att uttrycket blifvit med flit valdt, på det att en dubbelmening måtte kunna däri inläggas. Sista raden i v. 2, som innehåller Tors fråga, hvad Alvíss är för en man, lyder

ertattú til brúðar borinn

och denna bildar en tydlig motsvarighet till sista raden

hverr hefir þik baugum borit

i den förevarande v. 5, hvilken innehåller dvärgens motfråga till Tor om dennes namn och slägtförhållanden. Konstruktionen *baugum borit* utgör i den senare versraden en analogi till uttrycket *til brúðar borinn* i den förra och man kunde i stället för *baugum borit* mycket väl tänka sig t. ex. *til bauga borit*, hvarigenom likformigheten i uttryck hade varit fullständig. Till närmare förklaring af **baugum** *borit* vilja vi påminna om betydelsen af sådana uttryck som *kaupa mey* **baugum,** *brúðr* **baugum** *keypt* (= *mundi keypt)* samt det i Helgakviða Hund. bana II, 35 mötande *brúðr* **baug**varið. Alvíss spörjer således: hvem har födt dig till (en ringarnas son, till att råda öfver smycken och dyrbarheter[1] i allmänhet samt särskildt till) att taga emot ringar *för din dotter*, d. v. s. till att (af en friare) erhålla dyrbarheter såsom *mund* eller brudpris för din dotter. Tor har förut i v. 4 med eftertryck framhållit, att det är han allena, som har att bestämma om möns hand *(þvíat ek brúðar á flest um ráð sem faðir)* och det är med anledning däraf, som Alvíss går honom närmare på lifvet och hånfullt spörjer, hvad det väl är för en man, som han har framför sig och som, ehuru till utseendet så obetydlig, likväl dristar att föra så stort tal på tungan och vill låta påskina, det han är så förnämlig. Hvem är du själf och hvilken din slägt, fortfar därför Alvíss, du som säger dig hafva att råda öfver den fagerglänsande flickan *(er í ráðum telst fljóðs ens fagrglóa)* och äga makt att göra henne till en «*brúðr baugvarið*»? Alvíss yttrar sig i en så smädefull ton, att hans ord tyckas ungefär innefatta: du ser mig knapt ut till att vara en man för dig själf, långt mindre en som har att taga emot *baugar* för en giftasvuxen dotter (l. som har ett sådant där slags *ráð*, hvarom du talar, och som duger till att råda öfver vare sig gods eller flickor). Med fasthållande af den nyss påpekade motsvarigheten i uttryck mellan sista raden i

---

[1]) I Fafnismál 38 träffas ett uttryck *af baugum búa*, hvars betydelse bildar en fullständig motsats till det här förekommande *baugum bera*, emedan det där användes om en person, som frånröfvar en annan alla hans skatter och dyrbarheter genom att *skaffa honom ur verlden* (motsats till *borit).*

versarna 2 och 5 finna vi således meningen af dvärgens ord öfver hufvud vara denna: du har förut sagt, att jag icke kan vara född till *fästman* (l. till att äga en brud: *ertattú til brúðar borinn)*; då vill jag i min ordning fråga dig: hvem har födt dig till (att vara en) *giftoman?*

Det finnes ett ställe i Helgakviða Hund. bana I, som i hög grad belyser den nu behandlade texten i Alvíssmál. Vi syfta härmed på v. 56:

Ok þér, buðlungr,
samir **bæði** *vel*
rauðir **baugar**
ok in ríkja **mær;**
heill skaltú, buðlungr,
bæði *njóta*
Högna **dóttur**
ok **Hring***staða,*
sigrs ok landa.

Ordet *bæði* innefattar här, såsom hela sammanhanget utvisar, just de båda ting *ringar* och *mö (brud)*, kring hvilka talet rör sig i Alvíssmáls text, och hufvudinnehållet af v. 56 är: du är född till både det ena och det andra. *Baugar* är dock i Helgakviða tydligen att fatta i den mera allmänna bemärkelsen af makt, rikedom, ära o. s. v. (således i öfverensstämmelse med den först påpekade utläggningen af Alvíssmál 5), emedan det i *baugar* innehållna begreppet längre ned specificeras med

Hringstaða,
sigrs ok landa.[1])

---

[1]) Om än författaren anser sig böra hålla fast vid den nu meddelade förklaringen af versen

Hverr hefir þik baugum borit,

tror han det dock icke vara utan alt ändamål att i största korthet påpeka ännu en annan tolkning, som vid ett närmare begrundande af detta ställe fallit honom in. Om *baugum* fattas instrumentalt, kunde öfversättningen blifva: hvem har frambragt dig *medelst* ringar (eller brudpris), d. v. s. hvem är det, som för brudpris skaffat sig maka och därigenom födt dig till verlden (blifvit din far)? Jämför hvad ofvan yttrats om *kaupa mey baugum* m. m. I fall den förevarande texten tolkas på detta sätt, kunde man där bredvid såsom analogi uppställa den af versraderna

Sigurðr ek heiti,
Sigmundr hét minn faðir,

föregångna slutraden *er hefk þik vápnum vegit*

Hvad beträffar det i sammanhang med den nu behandlade texten förekommande ordet *fjarrafleina*, så synes det oss otvifvelaktigt, att BUGGES med ledning af *firaflœin* i en cod. af Eidsivatings nyare landslag äfven som med stöd af norskt folkspråk lämnade uttydning (s. 129 och 402) däraf är lyckligt funnen. I likhet med GRUNDTVIG (s. 208) anse vi dock, att *fjarrafleina* icke är att förstå partitift såsom styrdt af *fáir*, utan ovilkorligen måste hänföras till Tor. Hela sammanhanget fordrar detta. Men vi finna därför icke GRUNDTVIGS gissning *fjarraflein þinn* vara att föredraga framför textens *fjarrafleina þik*, som mycket väl kan bibehållas, då en svag nominativform *fjarrafleini* är lika tänkbar vid sidan af *fjarrafleinn* som t. ex. *dauði* och *dauðr*, *galti* och *göltr*, *hluti* och *hlutr*, *hólmi* och *hólmr*, *líkhami* och *líkhamr*, *múgi* och *múgr*, *Bragi* och *Bragr*, *Surti* och *Surtr*, *Ulli* och *Ullr* o. s. v. Fäster man sig vid den ställning, som *fjarrafleina* intager i satsen, är enligt vår uppfattning att märka, det *fjarrafleina* skjutits med eftertryck framför *þik munu fáir kunna* af den orsak, att Tor själf genom sitt yttrande i v. 4:

varka ek heima,
þá er þér heitið var

gifvit Alvíss anledning att komma på detta tal om *fjarrafleina*, hvilket ord i sig innefattar hufvudsumman af hvad Tor förut om sig yttrat samt utgör inledningen till den sats, som är ämnad till svaromål å Tors utsaga. Alvíss har påtagligen hakat upp sig vid Tors yttrande

varka ek heima
o. s. v.

och funnit det försmädligt, att Tor därigenom skulle till sin berömmelse vilja låta påskina, att han vore en man, som förde ett rör-

---

i Fafnismál 4, där «hefk þik *vápnum vegit*» bildar en tämligen påfallande formel motsvarighet till «hefir þik *baugum borit*.» Hvad åter beträffar själfva sakinnehållet, visar det sig, att, under det att *vápnum vegit* syftar på *lifvets tillintetgörelse* genom vapen, afser däremot *baugum borit lifvets väckande* genom ringar. I Fafnismál 4 omtalas *dråparens namn*, i det att Sigurd säger: Sigurd heter jag, som med vapen *gjort ett slut* på ditt lif; men i Alvíssmál 5 spörjes efter *namnet på den, som gifvit en annan lifvet*. Den framstälda frågan lyder nämligen sålunda: hvad heter den, som medelst ringar (d. v. s. genom att äkta en maka) *gifvit första upphofvet* till ditt lif (tagit ett första steg till framkallande af din tillvaro). *Baugum bera einn* skulle då vara ett uttryck för *föda någon i (ordentligt och laggildt) äktenskap*.

ligt lif och sällan hade tillfälle att vara hemma. Den visdom och verldserfarenhet, efter hvilken den gamle nordbon så mycket traktade och på hvilken han satte ett så högt värde, framhålles ofta i literaturen såsom en frukt af vidsträkta färder till lands och vatten. Den verkligt vettgirige, som sträfvade efter grundlig insigt, måste därför tidigt ut och se sig omkring i verlden. Vi öfversätta altså

fjarrafleina
þik munu fáir kunna:

såsom landstrykare månde få känna dig; eller: så landstrykare du än är (eller skall vara, nämligen enligt din egen uppgift, ty märk v. 3: *varka ek heima* o. s. v.), månde få känna dig. Naturligt är, att Alvíss då med flit valt ett sådant hånfullt ord som *landstrykare* till betecknande af hvad som eljest, med bättre vilja att uppfatta det anmärkta förhållandet, skulle hafva kallats en *vidt berest man* eller något dylikt. Då *fjarrafleina* äfven kan utgöra en genit. singul. af ett svagt maskul. *fjarrafleini* och *kunna einn eins* betyder skylla någon för något, lägga någon något till last, kunde man ock möjligen öfversätta: för (att vara) en vidt berest, kringflackande man lära få skylla dig; eller (i fall *fjarrafleina* fattades såsom ett subst. abstrakt.): för ett kringflackande lif (med däraf följande visdom och erfarenhet) lära få skylla dig. Alvíss vill med andra ord säga: det lyckas icke att pådikta dig denna egenskap, att låta påskina, det du skulle äga detta i det hela berömvärda lyte, ty du är tvärt om en «askepott» (jämför framställningen i den äldre Vestg. Lagen Ærfþ. B. fl. 19 af *sitær i asku* såsom motsats till *farr köpfærþum*).

Man må därför gifva särskild akt på det stränga sammanhang, som förefinnes mellan hvarje del af dvärgens svar i v. 5 och Tors föregående yttranden. Alvíss lägger sig vinn om att icke i något hänseende gifva Tor efter i munvighet och vill icke lämna något som hälst af hvad Tor yttrat utan sitt särskilda svar. Hans tankegång med afseende å Tors utlåtelser är ungefär denna: Du sade nyss, att du icke var hemma, då mön blef dig lofvad, och ville därigenom låta framskymta, att du skulle vara en man, som vore mycket ute i verlden, för att söka visdom o. s. v., men

fjarrafleina
þik munu fáir kunna;

och hvad beträffar ditt till mig stälda yttrande

ertattú til brúðar borinn,

så frågar jag dig *hverr hefir þik baugum borit?*

I den följande v. 6 upptager också Tor i sin ordning *båda* punkterna till besvarande, i det han först säger:

ek hefi víða ratat

och sedan framhåller sin ställning som giftoman med däraf följande rättigheter i orden

At ósátt minni skalattú
þat it unga man hafa
ok þat gjaforð geta.

Om man ägnar särskild uppmärksamhet åt nu påpekade förhållanden, skall man ock finna det anbud, som Tor gör Alvíss, för att slita tvisten, såsom af omständigheterna synnerligen väl motiveradt. Han tillbjuder honom nämligen sin dotters hand (ett steg till hvilket han dock endast på negatift sätt kan förmå sig: «möns kärlek skall icke varda dig vägrad»), om han kan mäta sig med honom i prof på visdom, lifserfarenhet och särskildt sådan kunskap, som afsåg de olika verldarna, för hvars förvärfvande man oundgängligen behöfde hafva «*víða ratat*» (se v. 8 och följ.). Då skulle det, menade Tor, bäst visa sig, hvem af dem vore mest berest och hade grundligast sett sig omkring.

Vegtamskviða 14, 7—8:

ok ragna rök
rjúfendr koma.

Omöjligt är att förklara *rjúfendr* såsom apposition till det neutrala *ragna rök*. EGILSSONS förslag att läsa *ragnarök-rjúfendr* såsom ett enda ord är lika litet tilltalande. Föga mindre betänkligt är det att fatta *ragna rök* såsom objekt till det participiala *rjúfendr*. Alldeles otillåtet måste det vara att inskjuta ett godtyckligt *ok* samt konstruera: *ragna rök* (*ok*) *rjúfendr koma* (se LÜNING s. 229). GRUNDTVIG har i sin senaste upplaga af eddan, såsom oss synes med rätta, uppgifvit sitt tidigare förslag att utesluta ordet *rök* samt läsa

ok ragna
rjúfendr koma

(för hvilket förslag han åberopat det flerstädes i eddasångerna förekommande uttrycket *unz rjúfask regin*). Detta återtagande förklarar han sig dock göra icke därför, att han kan erkänna vigten af BUGGES invändning, att versraden blir genom den föreslagna uteslutningen «rytmisk ufuldstændig», utan emedan han anser BUGGES ändring

ok í ragna rök
rjúfendr koma

för enklare. Ännu enklare är det dock att tyda texten utan minsta ändring af hvad som står att läsa i handskriften. Och vi tro, att sådant mycket väl går för sig, om man blott ger akt på, att *koma* här styr ackusat. objekt. *Rjúfendr koma ragna rök* är tydligen att öfversätta: förstörarne (verldsupplösarne) komma till *ragna rök*. Någon preposition till utmärkande af rörelsens riktning eller stället, till hvilket kommandet sker, behöfves här lika litet som i uttrycken *unz þing kvámu* (Helgakv. Hund. bana I, 22); *níu kom ek heima* (Vafþr.m. 43); *kuam an* (= *hann*) *Krikhafnir* (Fjuckbystenen i Upland) m. fl. Se vidare BUGGES upplaga af eddan («Tillæg og Rettelser» s. 409, Helgakv. Hund. bana I, 22, 6) och jämför i öfrigt NYGAARD *Eddasprogets Syntax* s. 4, LUND *Oldnordisk Ordføjningslære* s. 60 samt SCHWARTZ *Om användningen af kasus ock prepositioner i Fornsvenskan före år 1400* s. 22 och följ. —

Ett förbiseende däraf att en mängd verb, som i de nynordiska språken icke vidare låta konstruera sig med ackusativobjekt, fordom kunnat styra ett sådant, har mången gång gifvit anledning till en oriktig texttolkning eller till en godtycklig ändring af handskrifternas sammanstämmande läsart. I noten till Skirnism. 3 är BUGGE ännu oviss, huru vida *sali* i

hví þú einn sitr
endlanga sali

är att tyda såsom ackusat. plural. styrdt af *sitr* eller bör sönderdelas i de två orden *sal í*. I «Tillæg og Rettelser» har emellertid hans åsigt blifvit mera bestämd, hvarför han yttrar: «Jeg tror nu, at *endlanga sali* er det rette, at disse to ord bør forbindes og forklares som acc. pl., ikke med Nygaard Syntax s. 25 som dativ sg.» Redan LÜNING förklarar i sin upplaga af eddan *endlanga sali* såsom ackusativobjekt till *sitr*, men tillägger «wiewohl ich sonst kein beispiel für *sitja* m. acc. kenne.» Den fornnordiska literaturen är dock långt ifrån fattig på exempel, att verbet *sitja* styr ackusat., och nordbon fann det i äldre tider lika naturligt att säga *sitta bänken, sitta ett hus*, som vi nu anse det i sin ordning att använda uttrycken *sitta på bänken, sitta i ett hus*. I Diplomatarium Norvegicum läses på skilda ställen *sitja jörð úbygða, sitja hús, sitja kommunit, þiónustukona skal sitja sveina borð* m. fl. (jmfr FRITZNERS ordb. s. 555). Att *sitta på en häst* uttryckes så väl i Didrikssagan som Karlamagnussagan med *sitja hest*, hvilket kan gifva anledning till jämförelse med de i vår tid vid sidan af hvarandra, med någon skiftning i be-

tydelse använda uttrycken *rida en häst* och *rida på en häst.* I senare hälften af Torbjörn Hornklofves i Harald Hårfagers saga kap. 16 införda sång

Ungr leiddisk eldvelli
ok inni at sitja
varma dyngju
eða vöttu dúnsfulla

kan *varma dyngju* lika väl tänkas styrdt af *sitja* som af *leiddisk.* — Ett arf från forna dagar har det nyare språket i uttrycket *sitta ting*, som motsvaras af äldre tiders *sitja þing.* Isländskan har att uppvisa icke allenast *sitja þing*, utan äfven *sitja stefnu* samt till och med *sitja brúðhlaup* l. *brúðkaup*, sitta vid, närvara vid bröllop (se FRITZNERS och EGILSSONS ordböcker). Ur nysvenskans förråd må vi slutligen för jämförelsens skull framdraga sådana uttryck som *gå ed*, *åka skridsko* l. *kälkbacke*, *löpa* (*springa*) *någons ärenden* (jmfr *ríða örindi* Atlakv. 3 samt i viss mån det fsv. *fara leþung* och det lat. *exsequias ire*), *stå sitt kast* samt de från lagspråket hämtade, nu mera såsom ålderdomliga ansedda *stånda tjufsrätt*, *stånda allan fara* (*allan skada*), äfven som kyrkospråkets *dö synden* och *lefva rättfärdigheten*[1].

Gripisspá 26, 6:

þótt vilkit sé.

BUGGE och efter honom GRUNDTVIG hafva ändrat cod. regii läsart *vilkit* till *viltki.* Nödvändigheten af en sådan ändring kunna vi icke erkänna. Tvärt om synas flere skäl tala till förmån för den ursprungliga läsarten *vilkit.* BUGGE yttrar («Tillæg og Rettelser» s. 412): «Jeg tør ikke beholde *vilkit* i **R** og forstå det som *vilt-gi*, ti *enskis* = *eins-gi* og nydansk *intet* = *entgi* giver ikke tilstrækkelig analogi.» Efter vår mening kan *vilkit* mycket väl behållas, utan att denna form fattas såsom uppkommen på det af BUGGE angifna sättet, för hvilket fall vi gärna medgifva, att de åberopade analogierna icke kunna anses såsom tillfyllestgörande. Analogier till förklaring af ordformen *vilkit* äro icke att hämta från *enskis* och

[1]) Herr Docent WIMMER har, sedan detta var nedskrifvet och utlämnadt till tryckning, fäst min uppmärksamhet därpå, att han redan i sin år 1870 utgifna *Oldnordisk Læsebog* framstält en alternativ förklaring af förevarande ställe, enligt hvilken «*rök* enten styres af *rjúfendr* eller er forbundet med bevægelsesverbet uden forholdsord» (s. 191 *rjúfa*).

intet, utan från sådana former som *hvarghit* (yngre Vestg. Lagen Arvæ B. 20), *inget* (neutr. af *ingen* i sv. munarter och friare hvardagstal) m. fl. I fornsvenskan träffas *hvarghi* (isl. *hvergi*, *hvárgi*) och *hvarghin* om hvarandra, mellan hvilka båda former förefinnes samma skilnad med afseende på slutstafvelsen som mellan isl. *eingi* (*engi*) och fsv. *ængin* (*engin*, *ingin*). Under det att *hvarghit*, *inget* äro regelbundet bildade neutralformer till *hvarghin*, *ingen*, är det samma fallet med isl. *hvártki* (i st. f. *hvártgi*), *ekki* (i st. f. *etki*, *eitki*, *eitgi*) i förhållande till maskulinformerna *hvárgi*, *eingi*. Likasom neutralformerna *hvártki*, **eitki* icke utesluta de på annan grund hvilande *hvarghit*, *inget*, så bör icke häller *viltki* ovilkorligt herska på bekostnad af *vilkit*, som utgår ifrån en annan förutsättning. Det är tydligt, att *vilkit*: *viltki* = *hvarghit*: *hvártki* = *inget*: **eitki*. Formen *vilkit* är icke att med BUGGE fatta såsom uppkommen af *vilt-gi*, utan stöder den sig på en genom analogiens makt tänkt maskulinform på *-inn*. Såsom den närmast föregående teoretiska formen har man att anse *vilgit*, hvars *g*-ljud skärpts till *k* såsom i *hvarken* = *hvargen*, *nalkas* = isl. *nálgast*. Jämför dess utom ur*hålka* i förhållande till adjektivet i*hålig*, *svalka* vid sidan af munart. *svalig*, *knarka* jämte adjektivet *knarrig*. De svenska bygdemålens verb *stinka* (*stenka* träffas redan i Östg. Lagen) motsvaras af t. *steinigen* (jmfr sv. adjektivet *stenig*). Ytterligare må vi påpeka *idka* (*idog*), *blidka*, men *nödga* (*nödig*), *stadga* (*stadig*), *vidga*, *glödga* m. fl.

Fornspråket var, såsom kändt är, rikt på dylika adjektiviska och participiala bildningar på *-inn -in -it* samt visade en så stor böjelse för dem, att till och med svaga verb kunde i vissa fall dana partic. pret. pass. på *-inn*. I nyare språket möter *härsken* vid sidan af *härsk* (neutr. *härsket* l. *härskt*), *ilsken*, *mången* jämte de nu mera föråldrade *ilsk*, *mång* (neutr. *mångt*), *tocken* (munart.) jämte *dylik*, *hvilken* jämte *-lik* m. fl. Om tidiga adjektivbildningar i svenskan på *-likin*, *-leken*, *-lighin* i st. f. äldre *-liker* se RYDQVIST *Svenska Språkets Lagar* II s. 428. Vidare s. 403 *ensamin* (*ensam*), s. 427 *ympnin* (står i samma förhållande till *ymnig* som isl. *iðinn* till *idog*) m. fl. likartade. Till bildningssätt tämligen analoga med *hvar-ghi-t*, *vil-ki-t* äro sådana nysvenska neutralformer som *harm-se-t*, *afläg-se-t*, uppkomna af *harm-se-n*, *afläg-se-n*, hvilka nybildats af äldre *harm-se*, *afläg-se* (jmfr *hvar-ghi-n* i förhållande till *hvar-ghi*) på samma sätt som *vilsen*, *gramsen*, *ledsen*, *tvehågsen* af *vilse*, *gramse*, *ledse*, *tvehågse* o. s. v. I andra fullkomligt likartade fall har dock ännu icke någon adjektivform på *-en* hunnit att danas: *ense*, *varse*, *gängse*. Den såsom grund för *vilkit* tänkta maskulinformen **vil-ki-n*

är till sin yttre skapnad af samma art som *mur-ke-n* (jmfr *mör* samt t. *mür-be* och *mor-sch*) samt det i friare hvardagsspråk hörda *pur-ke-n* (jmfr *purr-ig* Rietz s. 513, samt «*purra* upp sig»), munarternas *id-ke-n*[1], *i(d)-ke-n*, trägen, flitig (jmfr å ena sidan verbet *idka* och å den andra munart. *iden* = isl. *iðinn*) m. fl. Hvad ljudbeståndsdelarnas betydelse vidkommer, äger dock den väsentliga skilnad rum mellan *k*-ljudet i **vil-ki-n* och de öfriga orden, att det i först nämda fall har negativ karaktär. — Om man i formelt hänseende antoge *fullkomlig* likställighet mellan **vil-ki-n* och de nyss anförda adjektivbildningarna samt betraktade subst. *vil* såsom stamord, så skulle äfven en tillfredsställande mening kunna erhållas ur förevarande ställe. Versraden

þótt vílkit sé

komme då att betyda: huru bedröfligt (jämmerligt) det än må vara. Men då, så vidt vi kunnat erfara, intet spår af något verb *víl-ka* (analogt med t. ex. *vít-ka* i Hávam. 75) träffas i nordiska språk (ehuru väl munarterna hafva att uppvisa *vil-ka* af *vil*, Rietz s. 807, Aasen s. 932), så vore det väl alt för vågadt att gifva en sådan tydning af det nu afhandlade ordet, äfven om man ville såsom ytterligare analogier framdraga *fnur-ke-n* (Rietz s. 157, jmfr *fnur-ka*, *fnurr-ig*, *fnurra*), *ljun-ke-n* (Rietz s. 417, jmfr *ljun-ka* och *ljum*), *spik-ke-n* i st. f. *spin-ke-n* (Bodorff *Folkspråket på Öland* s. 11, jmfr *spin-ki-g*, *spin-k*, *spen-s-lig*), *stur-ke-n* (Rietz s. 679, jmfr *stur* och *stura*), *ul-ke-n* (Rietz s. 778, jmfr *ulen*, *ul*, *ula*), *ös-ke-n* (Rietz s. 854, jmfr isl. *oesa*, *oesi*, *oesiligr*).

Reginsmál 4, 4—6:

Ósaðra orða,
hverr er á annan lýgr,
oflengi leiða limar.

Till konstruktion, uttryckssätt och innehåll kommer detta ställe helt nära Hávam. 65:

Orða þeirra,
er maðr öðrum segir,
opt hann gjöld um getr,

[1]) I Vestergötland får man höra *erken* (*irken*) med samma öfvergång till *r*-ljud som i vestg. *mark* = isl. *maðkr*, *lerka* (*lirka*) i st. f. *liðka* (jmfr isl. *liðugr* = sv. *ledig*) m. fl.

hvars slutord *gjöld um getr* dess utom särskildt påminna om begynnelseorden *ofrgjöld fá* i den förevarande 4:de versens förra hälft. — EGILSSONS otillfredsställande tydning af de anförda trenne raderna i 4:de versen (se EGILSSON s. 518, 519 *limar* samt s. 508 *leiða*) beror väsentligen därpå, att han fullkomligt förbisett det bildliga uttryck, som i dem innehålles. Om vi tills vidare lämna ur sigte den andra raden, så kommer en ordagrann öfversättning af stället att enligt vår uppfattning lyda så: grenarna af osanna ord ledsaga (nämligen lögnaren) mycket länge, d. v. s. hvad som grenar ut sig ifrån (framalstras af) osanna ord, kommer att utgöra ett envist och långvarigt följeskap på lefnadsstråten (för den som gjort sig skyldig till osanningen). Vi återfinna således här den gamla välkända satsen, att lögnen är roten och upphofvet till så mycket ondt i verlden, och den bild, som ligger till grund för uttrycket i Reginsmál, skiljer sig helt obetydligt ifrån den som framträder i nyss nämda sats. Under det att i denna senare lögnen betraktas såsom en *rot*, ur hvilken *telningar* skjuta upp, fattas hon i eddasången under bilden af en *stam*, som sänder ut *grenar*. Dessa grenar tänkas sträcka ut sig efter lögnaren och liksom flätas samman med hela hans lif samt *beteckna den väg* (*leiða*, jmfr subst. *leið*), där hans lefnads vandring går fram. En likartad åskådning framträder i Gripisspá 23:

Era með löstum
lögð æfi þér
— — — — —,

jämförd med näst följande vers:

— — — —
— — — —
leið *vísaþú,*
lagt er alt fyr,
— — — — —.

Verbet *leiða* har i uttrycket *oflengi leiða limar* samma betydelse af ledsaga, följa på väg, som i de kända isl. uttrycken *leiða einn augum, sjónum.* Jämförelse må dess utom göras med Skírnism. 30: *leiða með tárum trega;* Helgakv. Hjörv. sonar 41: *jöfur ungan ástum leiðir;* samt framför alt Sig. kv. III, 41: *annarrar ver aldri leiða* (ledsaga för l. genom lifvet). — Möjligen skulle *leiða* kunna fattas såsom intransit. verb, då öfversättningen blefve: grenarna af — — — sträcka sig (egentl. leda, föra) mycket långt. *Lengi* får i sådant fall en betydelse, som sväfvar mellan lokal och temporal eller rättare är lokal, men i följd af sammanhanget och hela innehållets art

står på öfvergången till den temporala. Grundbetydelsen af *lengi* är också obestridligen lokal, enär detta ord egentligen är ett subst. femin. med bemärkelse af längd, utsträckning i rummet. En sådan betydelse tillkommer ock den motsvarande mesog. formen *laggei*, som gör tjänst uteslutande såsom substantiv. Adjektivformen *laggs* nyttjas åter endast om tidsbestämningar och finner således en vida inskränktare användning än det fornnord. *langr*. Se vidare LEFFLER *Bidrag till läran om* i*-omljudet* i Nordisk Tidskrift for Fil. og Pædag. 1875 s. 5 not. 3. —

EGILSSONS tydning af *limar* såsom spö, ris samt af *limar ósaðra orða* såsom de osanna ordens plågoris, d. v. s. den aga l. det straff, som man erhåller för osanna ord, synes oss konstlad och föga antaglig. Dess utom tyckes den af EGILSSON med stor osäkerhet förklarade betydelsen af *leiða* alls icke passa i hop med en sådan tolkning af *limar*. Utgår man ifrån EGILSSONS förutsättning med afseende å betydelsen af *limar ósaðra orða*, vore det onekligen vida bättre att föra *leiða* samman med adjekt. *leiðr* och verbet *líða*, lida, än att med EGILSSON fatta det såsom hophörigt med *líða*, gå. *Leiða* finge i sådant fall betydelse af framkalla lidande, väcka leda. — Hvarken LÜNING eller HOLTZMANN kunna komma till rätta med det här behandlade stället. Båda omtala den af äldre tolkare för *leiða* antagna betydelsen af «dauern», hvilken dock omöjligt kan tillkomma detta verb, och HOLTZMANN afslutar sina anmärkningar med det yttrande, att «alles ist sehr unsicher» (s. 383).

EGILSSON, MÖBIUS, LÜNING, HOLTZMANN och andra hafva, i likhet med GRIMM, MUNCH och Köpenhamnsupplagan, strukit ut ordet *hverr*, som i cod. regius står framför *er*. BUGGE och GRUNDTVIG behålla emellertid *er* i sina upplagor. I likhet med dem anse vi icke häller något skäl förefinnas, hvarför *er* skulle utgå. GRUNDTVIG uttalar icke någon åsigt angående tydningen af *hverr*, men BUGGE yttrar (s. 413): «Nominativ *hverr* må forklares som attraktion: ordet er draget ind som subjekt i den relative sætning; jfr Hav. 124, 2.» En något olika uppfattning vilja vi göra gällande, i det vi anse hela uttrycket *hverr er á annan lýgr* såsom en i den öfriga meningen inskjuten fristående sats, i följd hvaraf man har att skilja satserna åt sålunda:

Ósaðra orða
— hverr er á annan lýgr —
oflengi leiða limar

samt öfversätta mellanraden: hvem hälst som (eller: hvar det än inträffar, att någon) ljuger på annan. Man kunde ock mycket väl

konstruera: *hverr er á annan lýgr, leiða (hann) ósaðra orða limar oflengi*, då uttrycket blefve jämförligt med t. ex. äldre Vestg.Lagens Ærfþ.B. 16 § 1: *Stoþhors i skoghum gangæ, all þy fyl sum af föþæs ægku þer baþi.*

Det vore visserligen icke alldeles otänkbart, att *limar* utgjorde objekt till *leiða* och att ett pluralt subjekt till denna verbalform toges ur det kollektift fattadt *hverr er*. Öfversättningen blir själfklar med ledning af hvad ofvan anförts. I fråga om växling af singul. och plural. kunde erinras om v. 22 i samma sång:

þat er it þriðja,
ef þú þjóta heyrir
úlf und asklimum;
heilla auðit
verðr þér af hjálmstöfum,
ef þú sér þá fyrri fara,

där *þá*, som har afseende på *úlf*, står i ackusat. plural., alldeles såsom om i tredje raden hade stått *úlfa*. — Den först lämnade tolkningen torde dock i alla händelser vara att föredraga såsom mera enkel och naturlig.

Fafnismál 5, 6:

Áborno skjór áskeið.

Utan jämförelse ett af de allra dunklaste, om icke det mest svårtydda ställe i hela eddan. MUNCH läser cod. regii ord *á brunnu skjór á skeið* (jmfr BUGGEs yttrande s. 220, at «*or* i det förste ord er skrevet ved et tegn, som også kan læses *ur* eller *ru*»), hvilken läsart blifvit upptagen af LÜNING, utan att likväl kunna af honom öfversättas. Se hans yttrande s. 368: «diese Worte geben durchaus keinen Sinn; die versuchten Veränderungen aber eben so wenig». Mångfaldiga äro de ändringsförslag, som af olika tolkare blifvit framstälda. Köpenhamnsupplagan och MÖBIUS hafva *óbornum skjóra skeið*, EGILSSON åter *óbörnum skjóra skeið*, GRUNDTVIG i sin första upplaga *á börn óskjörr á skeið* o. s. v. Angående de olika tolkningsförsöken af de särskilda ändringsförslagen se BUGGE s. 220, LÜNING s. 368, HOLTZMANN s. 397, GRUNDTVIG s. 198. I eddaöfversättningarna finnes stället i allmänhet återgifvet på helt och hållet fri hand. BUGGE har i sin text *obornom sciór a sceiþ*, som han säger sig hafva upptagit «efter Rask i mangel af noget bedre», och anger i den bifogade noten RASKS förklaring utaf samma ord. I

«Tillæg og Rettelser» s. 414 yttrar emellertid BUGGE: «Den optagne tekst kan ikke være den rette; læsemåden i R. burde indtil videre have været beholdt. — — — — — dog taler mulig svaret for, at vi her har en form af *barn*. Tør man tænke på: *er bornom sciótt a sceiþ??*» Med uppgifvande af sitt förslag i den första edda-upplagan har GRUNDTVIG i texten till den andra upplagan infört de af BUGGE gissningsvis framkastade orden.

Vi vilja här göra ett försök att tyda cod. regii ord *utan all ändring*, öfvertygade som vi äro, att det i allmänhet är riktigast och bäst att hålla sig till den gamla bepröfvade handskriftens egna ord. Åtminstone utsätter man sig därigenom för det minsta äfventyret, då intet utrymme lämnas åt godtycket och subjektiva förslagsmeningar.

Hvar och en, som har någon verklig insigt i det föreliggande problemets egentliga beskaffenhet, vet mer än väl, hvilka svårigheter frågan innefattar och huru vanskligt det måste vara att här kunna träffa det rätta. Han skall därför icke lägga oss det synnerligen till last, om också efter hans uppfattning beaktansvärda invändningar kunna i en eller annan punkt göras mot, hvad vi här komma att framställa. Vi kunna ej hysa anspråk på att med ens hafva undanröjt alla sig här yppande svårigheter, men tro dock, att genom det nya uppslag, som här blifvit gjordt, åtminstone ett och annat bidrag till frågans slutliga lösning kan varda lämnadt.

Det svåraste ord, som möter i vår text, är utan tvifvel *skjór*. Vi anse *skjór* för presensform af ett verb *skjóa*, som är af samma rot *skav(sku)* som t. *schauen*, eng. *shew*, *show*, mesog. *us-skavs*, *us--skavjan* och lat. *(s)caveo*. Afledningar af samma rot äro i isländskan *sko-ða*, i mesogötiskan *skau-n-s* m. fl., till grund för hvilka ligger en hufvudbetydelse af *se*, *uppmärksamt blicka omkring sig*. Det isl. subst. *skjá-r* (genomskinlig hinna) hör tydligen också hit (jmfr med afseende å betydelsen ordbildningen *ljó-ri* af roten *liuh-* = lat. *luc-*). I fråga om det vokaliska förhållandet mellan *skjó-* och *skjá-* kan jämförelse göras med sådana dubbelformer som *tjóa* och *tjá*, *þjó-na* och *þjá*, *hjó-n (hjú)* och *hjá*, *glóa* och *gljá*. AASEN upptager s. 677 verbet *skjo-ma* («glimte, blinke»), hvilket synes vara en *m*-afledning af den i **skjóa* innehållna roten samt förhålla sig till **skjóa* och det norska folkspråkets *skjå* (= isl. *skjá-r*, AASEN s. 672) på samma sätt som de hos AASEN upptagna *glo-m*, *gly-ma* till *glóa* och *gljå*. Efter denna förklaring antaga vi hos *skjór* betydelsen af *visar sig, lägges* (eller *kommer*) *i dagen*.

Áborno tyda vi såsom dat. sing. neutr. af partic. *áborinn*, som är i födseln gifven, medfödd (jämför t. *angeboren*). Denna dat. är styrd af det impersonela *skjór* i analogi med sådana uttryck som *þá brá ljóma* (Helgakv. Hund. bana I, 15) eller *líðr deginum*, *stefnunni* (om de senare se LUNDS Ordföjningslære s. 104). *Á skeið* kan fattas såsom ett adverbielt uttryck, som har betydelsen *med fart*, *i full fart* (i sken, i galopp). Jämför *hlaupa á skeið*, *taka skeið*, *renna skeið* m. fl. Se äfven AASEN s. 665 subst. *skeid* med dess där angifna skiftande betydelser samt s. 666 verbet *skeida*, löpa, ränna. Öfversättningen blir då i sin helhet: det medfödda anlaget träder i dagen l. framskymtar (liksom blixtrar fram: *skjór* har sålunda karaktären af ett rörelseverb och hela uttrycket *skjór áborno* blir därigenom tämligen likformigt med det nyss nämda *brá ljóma*)[1] med fart eller på ett raskt sätt. D. v. s. du är redan i full färd med att visa, hvad du fått i arf: den medfödda själsadeln framträder i all sin hurtighet. Innehållet af den sjätte versraden komme då att, såsom tillbörligt är, utgöra en omedelbar fortsättning af och på det närmaste sluta sig till, hvad som innefattas i den femte: *þú áttir föður bitran*. Tankeförbindelsen mellan *áborno* och *föður* samt mellan *á skeið* och *bitran* blefve enkel och naturlig. Likaledes komme Sigurds svar i v. 6

— — — —
— — — —
fár er hvatr,
er hrörask tekr,
ef í barnoesku er blauðr

att ställas i okonstladt sammanhang med det föregående. BUGGE yttrar s. 414, att «svaret taler mulig for, at vi her (nämligen i cod. regii *aborno*) har en form af *barn*». Genom den nu meddelade förklaringen kommer emellertid det i Sigurds svar använda uttrycket *barnoesku* att falla sig helt naturligt, äfven om icke ordet *barn* går förut. Fafnes utlåtelse, att Sigurd med oförskräkthet lägger i dagen, hvad som bor inom honom, och att han, ehuru ännu helt ung, icke dröjer att visa, hvad han fått i arf från sin fader, ger nämligen Sigurd anledning att svara, det icke mången är käck utaf sig, när mognare ålder inträder, om han i barndoms- eller ungdomsåren visar vekhet och icke har något att brås på, som redan då kan

[1]) I fråga om användningen af partic. neutr. såsom substantiv kan jämförelse göras med det vanliga uttrycket *komast at keyptu*, hvarom se t. ex. FRITZNER s. 343.

mana till någon berömlig bragd[1]. — Det är visserligen ej nödvändigt att fatta *á skeið* såsom ett adverbielt uttryck, utan skulle man kunna ställa prepositionen *á* i omedelbart samband med *skjór* och öfversätta: det medfödda anlaget skymtar fram genom (visar sig på) det raska greppet (= ditt hurtiga väsen).

Om *áborno* upplöses i *á borno*, skulle man kunna erhålla följande tydning: på det (af honom) födda, d. v. s. på afkomman (= sonen), visar det sig ofördröjligen (nämligen att *þú áttir fǫður bitran*); eller (om *faðir* tages ur uttrycket *fǫður bitran* såsom subjekt till *skjór*): på afkomman visar han sig l. uppenbarar han det *á skeið*. Jämför hvad ofvan s. 27 blifvit yttradt om användningen af partic. *borinn* (med dativ) till uttryck för barn, afkomma.

Enligt så väl den ena som andra tydningen innehåller Fafnes yttrande berömmelse för Sigurd. Detta har man att förstå på det sätt, att Fafne genom att berömma Sigurds tapperhet i självfva verket lofprisar sin egen person, då han därmed icke vill säga annat, än att den som skulle kunna rå på honom måste vara en mer än vanligt rask och tilltagsen man. Innehållet i den förevarande versraden behöfver sålunda alls icke komma i strid med de längre ned mot Sigurd utslungade smädelserna.

Emellertid kan mycket väl en för Sigurd förklenande mening inläggas i den behandlade texten, om man öfverflyttar *a* från *askeið* till *skjór* och läser *á borno skjór-a skeið*, som då blir att tyda: på (hos) afkomman visar sig icke (kan man icke märka, se en skymt af) någon raskhet[2]. Fafne upphöjer då Sigurds fader och säger, att denne själf visserligen var en tapper man, men att förhållandet är ett helt annat med hans afkomma eller *yngel*[3], som icke inlät sig med sin motståndare i öppen och ärlig strid.

---

[1]) I fall *áborno* finge antagas såsom skriffel för *árborno*, hade man här en dativ form af det sammansatta partic. *ár-borinn*, högboren, af förnämlig börd. Jämför subst. *ár* (början, däraf hvad som är först, förnämst, framstår framför hvarje annat), af samma rot som *jar-l* och det tyska *er-ste* (egentligen en superlativform). Öfversättningen kräfver i sådant fall ej någon särskild belysning.

[2]) I fråga om konstruktionen med prepositionen *á* kan man jämföra Alvíssmál 2:

þursa líki
þikki mér á þér vera.

[3]) Den neutrala formen *borno* kunde vara med flit vald såsom ett uttryck af förakt. Fafne skulle i sådant fall icke ens hafva velat nedlåta sig till att tala om Sigurd såsom en maskulin varelse (och kalla honom för en *man* eller *Sigmunds son* eller något dylikt), utan nämner honom Sigmunds *yngel*.

Fafnismál 21, 1:

Ráð er þér ráðit

EGILSSONS öfversättning är: «consilium tibi datum est.» LÜNING åter anmärker om tolkningen af detta ställe, att man icke bör öfversätta: «*dir* ist rath ertheilt», utan «*von dir* ist rath ertheilt, *du* hast rath ertheilt», och NYGAARD (*Eddasprogets Syntax* s. 17) upptager till särskild behandling den sällsynta användningen af dativ i dylikt fall, i det han yttrar: «Dativ står under tiden til betegnelse af det logiske subjekt ved passive verber: *ráð er þér ráðit* (Fafn. 21, hvor sammenhængen viser betydningen: *råd er rådet af dig)*». BUGGE och GRUNDTVIG uttala ingen åsigt om ställets rätta tydning. Den förre yttrar endast: «*þer* R, således synes og forf. af Völs. at have læst. Gr(imm) indsætter unødvendig *mér*», samt anför därjämte Völsungasagans motsvarande ord: «*þetta eru þín ráð*, en annat mun ek gera» o, s. v. Hvad beträffar bröderna GRIMMS inskott *mér*, kunna vi icke fatta ett sådant såsom blott och bart onödigt, utan anse det såsom rent af oriktigt och vilseledande, då hela meningen därigenom blir en annan, än den stället bör efter vår uppfattning anses innehålla. Völsungasagans ord kunna icke häller i vår tanke innefatta samma mening, som ligger i Fafn.m. 21, 1, utan måste grunda sig på ett missförstånd af detta ställe, så vidt som de skola utgöra en trogen öfversättning däraf. En dylik missuppfattning är som bekant ingalunda egendomlig för det här afhandlade stället. — SIMROCK, som följer den Grimmska läsarten, öfversätter: «Rath ist mir gerathen». HOLTZMANN upptager ett tvefaldigt förslag: «Rath ist dir gerathen» och «du hast mir den Rath gegeben». De nordiske öfversättarne sluta sig i allmänhet till den ena eller andra af dessa tydningar. WINKEL HORN tolkar emellertid: «Ude er det med dig, Fafne», en öfversättning som utan tvifvel återger textens ord vida riktigare, än fallet är med förut anförda tydningar. Om än denna öfversättning kan i det hela anses såsom ett uttryck af den hufvudsakliga meningen, lider den dock af ett väsentligt fel: förbiseende af den i Sigurds yttrande innehållna *ordlek*, som ställer Sigurds svar i närmaste förbindelse med den af Fafne strax förut i v. 20 till honom riktade uppmaningen.

Det är för oss tydligt, att i Fafn.m. 21, 1 hvarken är fråga om *råda* (= gifva *råd)* eller (såsom meningen äfven blifvit fattad) *förråda.* Stället är hvarken att öfversätta: råd är gifvet *åt mig*, eller . . . . *åt dig*, eller . . . *af dig* (hvarför icke häller i sist nämda fall dativen *þér* bör förorsaka något bryderi). Så väl subst. *ráð* som verbet *ráða* har som bekant en mycket vidsträkt betydelse. Den

bemärkelse, i hvilken man här har att fatta *ráð*, kommer helt nära den, som detta ord har i Gripisspá 36:

— — — —
— — — —
ratar görliga
ráð Sigurðar,

och t. ex. i Heims kringla Olaf den heliges saga kap. 119: *Trúit á goð várt, er allt hefir ráð yðart í hendi.* Från många andra håll kunna exempel lätteligen hämtas på den *ráð* tillkommande betydelsen af *lefnadsställning, utkomst i lifvet, sätt att taga sig fram, medel att försörja sig* o. s. v. — *Ráðit* äter är här partic. af *ráða* i bemärkelsen *bestämma, afgöra.* — *Ráð er þér ráðit* betyder följaktligen: för·dig är lefnadsställningen (= din lefnadsställning är) afgjord, dig har man beredt utkomst och försörjning; eller med andra ord: man har sörjt för hela din tillvaro (så att den icke vidare är att tala om). Ditt öde är afgjordt. Jämför å ena sidan Gripisspá 44:

— — — —
— — — —
mér segðú, Gripir,
mun Gunnari
til gamans ráðit
siðan verða
eða sjálfum mér

samt å den andra Atlakv. 15:

Ráðinn ertú nú Gunnarr!

Härvid är emellertid att noga märka, det hela uttrycket *ráð er þér ráðit* påtagligen blifvit valdt med hänsyftning på Fafnes utlåtelse i v. 20:

Ræð ek þér nú, Sigurðr,
enn þú ráð nemir,
o. s. v.

Sigurd leker här med betydelsen af *ráð* och *ráða*. Så väl substantivet som verbet har strax förut blifvit af Fafne användt i dennes yttrande till Sigurd och Sigurd upprepar dem båda, men tager dem i annan mening än den, i hvilken Fafne begagnat dem. Tydligen ligger det särskild vigt på *þér* i

Ráð er þér ráðit, hvartill också motsatsen *ek* träffas i nästa rad *enn ek ríða mun.*

«Med *dig* (och *ditt* lif) är det slut», säger Sigurd, «men *jag* däremot är vid full lifskraft och *jag* skall nu rida bort, för att i *ditt* ställe

sätta mig i besittning af skatten». Sigurd fullföljer på ett hånfullt sätt i v. 21 den redan i v. 20 framträdande motsatsen mellan *ek* och *þú* (*Ræð ek þér* o. s. v.) och vill säga ungefär följande: «väl kan *du* gifva *mig* råd, så mycket du behagar, men för din person är nu mera hvarje *råd* öfverflödigt, ty man har redan skaffat dig *råd* (*ráð er þér ráðit*) och ditt *råd* (= lefnadsställning) är en gång för alla afgjordt.

Ráð och *ráða* äro följaktligen här icke att fatta i dessa ords specialbetydelse af *råd* (consilium) och *gifva råd* eller *förråda*, utan hafva en mera allmän och omfattande betydelse, som gör, att äfven den inskränktare kan tänkas däri inbegripen. Då det nämligen just är den allmännare och vidsträktare grundbetydelsen, som möjliggör ordleken, kan man mycket väl, om man så vill, tänka sig det här afhandlade uttrycket innefatta en dubbelmening, i hvilken äfven den 20:de versens betydelse af *ráð* och *ráða* ingår. För att i själfva öfversättningen gifva till känna, att en ordlek är för handen, kunde man tolka stället sålunda: dig har man *rådt* på (*rådt* med), eller: dig har man skaffat *råd* (du har fått *råd* för dig).

I svenska munarter (t. ex. vestgötskan) användas uttrycken «skaffa sig råd», «få sig råd» i samma mening som att bereda sig utkomst, medel till uppehälle, så att man har tak öfver hufvudet, kläder, föda o. s. v. «Jag har ännu inte fått mig någon råd till nästa flyttning» är ett uttryck, som man får höra af tjänstehjon eller arbetsfolk, hvilka skola lämna en förutvarande plats. »Hon har inte fått råd för sig i eftermiddag» säges om kvinnor, som flitigt gå ikring på besök och indela tiden mellan sina bekanta på det sätt, att de vanligen hafva någon att gästa hos hvarje dag. Jämför sådana i riksspråket gängse uttryck som «jag vet mig ingen råd», «det blir väl någon råd», «efter råd och lägenhet» m. fl., där *råd* står liksom på öfvergången från betydelsen öfverläggning, rådslag, beslut till den af utväg, medel. Se vidare äfven RIETZ s. 547 *rå(d)* och HAGERUP (*Om det Danske Sprog i Angel* København 1867) s. 72 samt AASEN s. 585.

Sigurds svar «dig har man skaffat råd» eller «du har fått råd för dig» kommer då att, tolkadt i nu angifna syftning, på ett ironiskt och bitande sätt säga så mycket som detta: dig gaf man nu försörjning för lifvet, så att du icke vidare behöfver tänka på dess nödtorft eller sysselsätta dig med några funderingar öfver din tillvaro, huru du skall styra och ställa för dig, vare sig i det ena el-

ler andra afseendet. Du kan därför spara både dina själs- och kroppskrafter, om ännu några finnas kvar[1]).

Sedan Sigurd i v. 21 uppträdt såsom ordlekare och i sådan egenskap gifvit en för Fafne försmädlig tydning af de utaf Fafne själf först använda orden *ráð* och *ráða*, söker Fafne, ehuru till döds sårad, att i sitt svar visa, det han icke är Sigurd underlägsen i sådan skämtsam idrott. Han mottager sålunda den gjorda utmaningen och talar i samma ton, som Sigurd förut anslagit, samt fortsätter ordleken på följande sätt:

Reginn mik réð,
hann þik ráða mun
o. s. v.,

[1]) I sammanhang med det här anförda kan det vara skäl att påminna om den vanligen förbisedda ordleken i Helgakv. Hjörv. sonar 15, 1–2:
Atli ek heiti,
atall skal ek þér vera, d. ä. i öfversättning
Den *bistre* jag heter.
bister skall jag dig vara.
En anspelning af liknande slag synes oss ock förefinnas i Þrymskv. 32, 5–6:
hon skell um hlaut
fyr skillinga (nämligen «*brúðfjár*», som hon «*of beðit hafði*»). Det är de till ursprung och grundbetydelse med hvarandra beslägtade orden *skell* och *skillinga*, genom hvilka ordleken här finnes uttrykt. Med fäst afseende därå, att så väl ordet *skellr* som *skillingr* har en inneboende grundbetydelse af *hvad som klingar*, erhåller man ur de anförda orden den mening, att jättekvinnan fick ganska riktigt, hvad hon sökte och så lifligt åträdde, nämligen någonting som klang och gaf ljud ifrån sig, om än hennes önskan uppfyldes på helt annat sätt, än hon hade förestält sig, emedan hon fick *skell* i st. f. *skillinga*, d. v. s. storklang l. klang i stor skala (ordentlig klang, som förslog och kunde göra skäl för namnet) i st. f. små-klang l. kling-eli-klang (i förhållande till *skellr* har *skillingr* här karaktär af ett deminutiv), eller klang från hammaren (= det med ett skrällande ljud förenade dödshugget af hammaren) i st. f. klingande mynt. — Enligt denna tolkning hör *skillingr* således till samma ordstam som subst. *skellr* och verbet *skella*. Jämför emellertid Schwenck *Wörterbuch der deutschen Sprache* Vierte Aufl. s. 565 *Schilling* samt Müller *Etymolog. Wörterbuch der englischen Sprache* s. 323 *shilling*. Härledningen från *sköld* (*skjöldr*) efter analogi med ital. *scudo* eller från *skilja* (så att *skillingr* till grundbetydelsen vore antingen skiljemynt eller hvad som låter klyfva sig, skilja sig i smärre delar) omöjliggöres i vår tanke, så väl den ena som den andra, genom den mesog. formen *skillings* (tht. *scilling*, angels. *scylling)*, hvilken i ena fallet skulle hafva hetat *skildiggs* och i det andra *skiliggs*.

därvid tillika framhållande den redan förut anmärkta motsättningen mellan den förste och andre personen (*mik* — *þik*), likasom han för Sigurd söker öppna mörka framtidsutsigter såsom en skärande motsats mot den närvarande stundens lycka och medgång. EGILSSON öfversätter de nyss anförda båda raderna af Fafnes svar sålunda: «R. me prodidit, te prodet». Med honom öfverensstämma fullständigt så väl de nordiske som tyske öfversättarne med undantag af WINKEL HORN, som något afvikande tolkar:

Regin har mig *rådet bane*,
også dig vil han *forråde*.

Af den ofvan lämnade framställningen torde det vara klart nog, att *réð* och *ráða* här icke egentligen syfta på någonting till begreppsomfånget så inskränkt som förräderi, utan äro uttryck för en mera omfattande tanke. Orden äro (i enlighet med den s. k. ordlekens natur) just med flit valda så, att de kunna gifva anledning till mångtydighet. Om än uttrycket icke behöfver anses såsom alldeles skildt från tanken på förräderi, torde dock en sammanställning dels med

ráð er þér ráðit

och dels med den strax efteråt följande 3:dje raden i 22:dra versen

hann mun okkr verða báðum at bana

utvisa, att här är närmast fråga om någonting annat. Då därtill kommer, att verbet *ráða* tidt och ofta träffas i sådana sammanställningar som *ráða einum bana* l. *til bana* samt (med ackusat. pers. likasom i *Reginn mik réð* o. s. v.) *ráða einn or lífi* l. *af lífi* l. *af dögum* eller blott och bart *ráða einn af* (med samma betydelse som de förut nämda fullständigare uttrycken) och ytterligare äfven kan erinras om ordsammansättningarna *banaráð* och *ráðbani*, så torde det vara tydligt, att *réð* och *ráða* tjäna såsom allmänna uttryck för *herskaremakten öfver lif oeh död*. *Reginn mik réð* betyder altså: R. *rådde* på mig, bestämde mitt lefnadsöde, förfogade öfver mitt lif (eller: skaffade mig råd i ofvan angifna mening, d. v. s. liktydigt med: beredde min utkomst, sörjde för mig och mitt lif, så att jag icke vidare behöfver bekymra mig öfver min tillvaro); och *hann þik ráða mun:* han skall också få makt med dig, blifva din öfverman (eller: skaffa dig råd). Fortsättningen af denna tanke på *öfvermakt*, som här är förbunden med *ráða*, framträder vidare strax nedanför i versraden *þitt varð nú meira megin*. Här ligger tonvigt på *nú*, och Fafne tröstar sig med, att det *en annan gång* skall varda Regin, som får *meira megin* och då i sin ordning kommer att rå(da) på Sigurd. Fafne är angelägen att visa, att det i

själfva verket icke är Sigurd, som öfvervunnit honom, och att Sigurd därför icke har någon heder utaf dråpet, utan att äran tillkommer Regin, samt tillägger därför med tillfredsställelse, att Regin skall på samma sätt komma Sigurd att duka under *(hann þik ráða mun; hann mun okkr verða báðum at bana)*, hvadan Sigurd således icke är i något hänseende Fafne öfverlägsen, utan båda kunna hålla sig jämngoda.

I sammanhang med den ofvan lämnade framställningen må vi slutligen till behandling upptaga

Fafnismál 37, 4—5:

— — — —
— — — —
þar er Reginn liggr,
er hann ráðinn hefr
o. s. v.

hvilken senare versrad EGILSSON tyder: «qui eum prodidit», där *qui* hänföres till Regin och *eum* till Sigurd. De fleste öfversättarne lämna en tolkning, som ordagrant stämmer öfver ens med EGILSSONS. Oafsedt den omständighet att *ráðinn* här hänföres till *ráða* med betydelse af *förråda*, kunde man mot en sådan öfversättning göra den vigtiga anmärkning, att Regin dock ännu icke hade förrådt Sigurd. Sådant skulle åtminstone hafva skett blott och bart i tanken. Det är väl för att undgå denna nog stora oegentlighet, som en och annan öfversättare i stället hänför Regins anslag till framtiden och tolkar: «hvilken honom svika månde» (AFZELIUS); «og vil ham forråde» (HJORT); «rede til hans død at volde» (WINKEL HORN). Men en sådan öfversättning kunna de i fråga varande orden icke medgifva.

Vi anse *ráðinn* här betyda öfverväldigad, den som man har i sitt våld *(í sínu ráði)*, eller den som man «skaffat råd». Så vilja vi äfven tolka

Atlakviða 15, 5:

Ráðinn ertú nú, Gunnarr!

som af EGILSSON återgifves med «nunc proditus es G.»[1] Åtskilliga

[1]) Om man närmare granskar de trenne versraderna
Ráðinn ertú nú, Gunnarr!
hvat muntú, ríkr, vinna
við Húna harmbrögðum,

af de utaf EGILSSON anförda exemplen på den verbet *ráða* tillkommande betydelsen af *förråda* äro också utan tvifvel att förklara på annat sätt. Så t. ex. *ráða einn or landi*, hvilket uttryck är alldeles analogt med *ráða einn or lífi* och dess utom förekommer vid sidan af ett annat uttryck *ráða land undan einum*. För att bättre förstå den förevarande betydelsen af *ráðinn* (den hvars öde man har i sin hand), må man ock erinra sig det isl. uttrycket *hafa ráð eins í hendi sér*. Jämför ock HAGERUP s. 73: «Hun er vakkert i råd med ham», d. v. s. «hun kan råde med ham, har magt over ham.»

I likhet med andra tolkare hänföra vi äfven *er* i Fafnismál 37, 5 till Regin och *hann* till Sigurd. Men under det att *er* allmänt fattas såsom subjekt och *hann* såsom objekt, vilja vi omvända förhållandet. Öfversättningen blir då: där Regin ligger, hvilken (Regin) han (Sigurd) har i sitt våld (eller: hvilken han «skaffat råd»). Denna mening passar godt för sammanhanget, emedan nästa rad innehåller, att Regin icke kan taga sig till vara för sådant (egentligen *se sig för* l. *se upp mot* sådant: *kannat hann við slíku at sjá*) och fågelns utlåtelse till Sigurd, att han är ovis, om han sparar *fjánda inn fólkská*, tydligen motiveras därmed, att han nu fått honom i sin makt och därför icke bör lämna tillfället obegagnadt.

Guðrúnarkviða I, 26, 5—8.

þess hefi ek gangs
goldit siðan,
þeirrar sýnar
sámk ey.

Rörande de med tydningen af detta ställe förenade svårigheterna se LÜNING s. 416 och HOLTZMANN s. 457. Så väl BUGGE som GRUNDTVIG har följt KEYSERS och LÜNINGS förslag att sätta komma efter *sýnar*, hvarigenom genitiven *þeirrar sýnar* hänföres till *goldit* och således kommer att utgöra en fortsättning af konstruktionen *þess gangs*. Äfven EGILSSONS efter vår mening konstlade förklaring af detta ställe stöder sig på en dylik uppfattning af förhållandet mellan *þeirrar sýnar* och *goldit*. Han säger nämligen s. 712: «difficilis est locus Gk. I, 26, qui sec. verba vix aliter potest intelligi, quam

---

skall man finna, att orden *ráðinn* och *ríkr* här äro tydligen ställda såsom motsats till hvarandra och att uttrycket i sin helhet innefattar, att huru *mäktig* (*ríkr*) du, Gunnar, än är eller varit, så har du dock nu råkat ut för *öfvermakten* (*ráðinn ertú nú*) och förmår ingenting uträtta.

ut *þeirrar sýnar* regatur a *goldit* etc.», hvarefter han, så godt sig göra låter, söker att genom grammatisk analys inlägga mening i de svårtydda orden. Oss synes det för en rätt tolkning af detta ställe vara af vigt att icke förbise den mellan första och andra versradsparet radande likformigheten i uttryck. Vi anse det nämligen vara påtagligt, att en så beskaffad öfverensstämmelse finnes mellan de särskilda delarna af denna halfvers, att i den senare delen svarar *þeirrar sýnar* mot *þess gangs* i den förra samt likaså *sámk* mot *hefi ek goldit* och *ey* mot *síðan*, hvartill slutligen kommer, att genitiven *þeirrar sýnar* är beroende af *sámk* lika som *þess gangs* af *hefi ek goldit.* Gör man sig nu åter den frågan, huru man har att tänka sig förhållandet mellan *sámk* och *þeirrar sýnar*, för att *sámk* skall kunna styra genitiv, så synes oss svaret lätt nog kunna erhållas genom en jämförelse med det blott tva versar ofvanför befintliga uttycket *þegi þú þeirra orða.* Genitiven fogas till åtskilliga verb i det fall, att föremålet för handlingen uppfattas såsom någonting, som afsöndras eller skiljes ifrån den handlande. Fattar man genitivförhållandet, såsom obestridligen är riktigt, från en så allmän synpunkt, inser man lätt, att genitiven kan tänkas följa icke allenast efter verb, som utmärka saknad, frånvaro, brist o. s. v., utan äfven efter verb af snart sagdt hvilken betydelse som hälst, blott uttrycket har till uppgift att gifva till känna, det sammanhanget är upphäfdt eller att förbindelse icke äger rum mellan den handlande personen och handlingens föremål. Men det är icke blott för tanken, som sådant finnes öfverensstämma med genitivens begrepp, utan språket har äfven i verkligheten att uppvisa flere konstruktioner, som grunda sig på en sådan åskadning. I Kaniken Gamles *Harmsól* v. 47 (se KEMPFFS upplaga Upsala 1867 s. 14) läses *þeir bundust vándra verka* i betydelse af *de afhöllo sig ifrån onda gärningar*, egentligen de bundo sig l. lade band på sig *ifrån* (d. v. s. så att de skilde sig ifrån) onda gärningar. Det är blott och bart genitivkonstruktionen, som gör, att *bundust* här kan hafva en sådan betydelse. Samma verb *bindast*, som på annat sätt konstrueradt betyder *binda sig*, *träda i förbindelse med*, kan åtföljdt af en genitiv tjäna till uttryck för det motsatta begreppet *lösgöra sig*, *skilja sig ifrån.* *Bindast böls*, afhålla sig ifrån ondt, träffas i Egil Skallagrimssons saga kap. 88 (Reykjavík 1856 s. 225) samt i Heims kringla Olaf den heliges saga kap. 186. På samma sätt förbindes också verbet *batna* med genit. *böls* till utmärkande af ett inträdt förbättringstillstånd och *aflägsnandet* af ett förut varande ondt: *böls man alls batna* (Völu spá 62, B. I). Likartade genitivkonstruktioner företer äfven verbet *batna*

i uttrycken *honum batnaði síns sjúkleika dag eptir dag* (Fornm. S. II s. 231), *þess batnar þér* (Korm. S. Hafniæ 1832 s. 154). Påpekas må vidare *ills gengst þér aldri* (Atlam. 69), olyckan går aldrig ifrån dig, egentligen det går för dig aldrig *bort ifrån* det onda (däremot Atlam. 57 *þér gengst illa*, dig går det illa).

Med sådana exempel för ögonen kunna vi icke anse det vara synnerligen vågadt att föreslå en tolkning af i fråga varande ställe, som grundar sig på antagandet af ett privatift sammanhang mellan *sámk* och genitiven *þeirrar sýnar*. Öfversättningen blir då: ifrån den synen såg jag alltid bort (ville jag alltid se mig fri), d. v. s. ifrån — — — vände jag alltid min blick (sökte att i tanken undgå att se den framför mig, emedan den alltid framkallade så sorgliga minnen). I Hávamál 145 möter ett med *ey sámk þeirrar sýnar* tämligen likformigt, men till syftning och betydelse motsatt uttryck *ey sér til gildis gjöf*, där *ey sér til* utmärker: har alltid blicken riktad på, stadigt vänd till. Förbundet med en naken genitiv åter har verbet *sjá*, såsom vi nyss sökt visa, alldeles samma bemärkelse som *sjá* i förbindelse med prepositionen *frá*, likasom verbet *binda* konstrueradt med genitiv kan tjäna till uttryck för en tanke, som t. ex. på tyska skulle uttryckas genom *entbinden*.

Om man tilläte sig att fatta *ey* negatift i öfverensstämmelse med Vafþr. m. 55 (*Ey manni þat veit*)[1], så blefve meningen däremot denna: ifrån den synen kunde jag aldrig (så gärna jag än ville) vända mina ögon bort (emedan den i anseende till sina fördärfliga följder stod för liflig framför mig).

Vi vilja till sist framkasta ännu en annan möjlighet att förklara det förevarande uttrycket. I fall man finge antaga, att samma tankegång låge till grund för *sámk þeirrar sýnar* som t. ex. för *fara ferðar sinnar* — hvarigenom synen blefve i viss mån lokaliserad och betecknad såsom en i rummet utstakad väg, som ögat hade att öfverfara — kunde öfversättningen blifva: den synen följde jag alltid med mina ögon (min blick gick ständigt fram på denna nötta stråt). — Öfverensstämmelse kunde ock finnas mellan *sýnar*

---

[1]) Så har äfven *æ* negativ betydelse i Vafþr. m. 36 (*æ menn hann sjálfan um sjá*) samt *ei* i Hávam. 39 (*at ei væri þiggja þegit*). Såsom kändt är, träffas för öfrigt icke allenast *ey*, *æ* och *ei* i negativ mening, utan flerstädes äfven *vætr*, *aldri*, *eyvitar*, beroende därpå, att den egentliga negationen fallit bort eller att uttrycket till en början innefattat tvifvel eller ovisshet. Jämförelse kan i detta fall göras med de till ursprung och egentlig betydelse positiva fr. orden *rien*, *personne*, *aucun*, ital. *veruno*, sp. *nada* m. fl.

sjúsk och de bekanta uttrycken *lífs*, *draums* och *svefns* med åtföljande verb, t. ex. *vera lífs* (befinna sig i lifvet), *vera draums* l. *svefns* (vara i ett drömmande eller sofvande tillstånd, ligga försänkt i dröm eller sömn). *þeirrar sýnar sámk ey* komme då att närmast återgifvas med: i den synen fördjupade sig alltid mitt öga l. på den synen hvilade alltid min blick.

Guðrúnarkviða III, 11, 7—8:

Svá þá Guðrún.
sinna harma.

Enligt Egilsson är *þá* oregelbundet preteritum af *þegja*, tiga. Bugge yttrar däremot: «*þá* kan umulig være preteritum af *þegja*, som Eg. vil», och kommer till det resultat, att «*þiggja* her har pregnant betydning *få bod*» (se edda-upplagan s. 275 och jmfr s. 427). Sant är visserligen, att *þá* på inga vilkor låter hänföra sig till *þegja* såsom en verklig grammatisk form af detta verb, men en annan fråga är, om icke *þá* kan utgöra en lämning af ett gammalt preteritum utaf ett i språket för öfrigt förloradt starkt verb, som står i närmaste slägtskap med *þegja* och på ett äldre språkstadium gjort tjänst i stället för denna svaga med *j*-ljud afledda verbalform. Oss synes, som om många skäl kunde anföras till förmån för en sådan uppfattning. I de isländska språklärorna upptages allmänt *brá* såsom preteritum af *bregða*, men strängt taget kan *brá* lika litet utgöra preteritiform till *bregða* som *þá* till *þegja*. Preteritum till *bregða* kan icke heta annat än *bragð* och en förklaring sådan som Rydqvists (*Svenska Språkets Lagar* s. 130 och 211), Wimmers (*Fornnordisk Formlära* § 16) och Pfeiffers (*Altnordisches Lesebuch* § 74), enligt hvilken *brá* skulle hafva uppstått af en äldre form *bragð*, synes oss afgjordt strida mot ljudlagarna, då väl *g* kan bortfalla såsom slutljud, men intet vidare exempel lärer kunna uppvisas, att först ett *d*-ljud afslipats efter *g* och sedan *g*-ljudet undertrykts. Då kunde lika väl *frá* förklaras ur en äldre form *fragn* (såsom Pfeiffer verkligen gör § 74) genom successivt undertryckande af *n*- och *g*-ljud. Men det är uppenbart, att ett fortskridande på denna väg leder till en betänklig kränkning af ljudlagarna. Lika litet som perfektformerna af *τύπ-τω*, *κόπ-τω*, *κλέπ-τω* (jmfr lat. *clepo* utan *t*-afledning) och af lat. *pec-to* (jmfr gr. *πέκω*), *plec-to* (jmfr gr. *πλέκω*) bildats af presensformerna genom under-

tryckande af deras *t*-ljud, eller perf. af *κρί-νω, κλί-νω* och lat. *sper-no, ster-no* utgått ur den med *n*-ljud utbildade verbalstammen, lika litet äro i vår tanke preteritiformerna *brá, frá* att förklara ur verbalstammar *bragð-(bregð-), fragn-(fregn-)*, hvilka senare stå på en *yngre* språkgrund än de först nämda formerna. En sådan förklaring lider af det fel, som på vetenskapligt språk kallas *hysteron proteron*. Verbet *bregða *bragð (brugðum brugðinn): *brega brá (*brágum *breginn)* = *glö-da:* t. *glühen* (isl. *glóa); = mö-da:* t. *mühen;* = t. *dul-de-n, mel-de-n: tåla, mäla; = skör-da, bör-da: skära, bära;* = lat. *can-to, cap-to, jac-to: cano, capio, jacio* o. s. v. Detta alt formelt taget. Likaså: *fregna: *frega frá (frágum freginn)* = isl. *meg-na: mega* = sv. *bo-na: bo* = *lå-na:* isl. *ljá*.

Den infinitiv, som formelt taget svarar till *brá*, är följaktligen icke *bregða*, utan **brega*, hvilken likväl — åtminstone i skriftspråket — gått så tidigt förlorad, att den icke ens i den äldsta literaturen träder oss någonstädes till mötes (jmfr emellertid sv. munarternas *bräga* Rietz s. 51 samt det norska folkspråkets *brega* Aasen s. 77)[1]. Denna urgamla starka preteritiform *brá* gör tjänst som preteritum till det yngre verbet *bregða*, hvars alla öfriga former (till och med pret. plural.) bildas af presensstammen *bregð*. Hvad åter beträffar *fregna*, tillhör den med *n* utbildade stammen endast tempus præsens, under det att verbets alla andra former hänföra sig till **frega*. Så redan i mesǫgötiskan (*fraihnan*). Jämför dess utom böjningen af likartade verb i latin, grekiska och sanskrit. Det är i alla språk en helt vanlig företeelse, att ett böjningsord bildar sina olika former af flere än en stam. Formelt taget kan det isl. preteritum *keypta* omöjligen vara bildadt af den i språket mot samma preteritiform *faktiskt* svarande infinitiven *kaupa*, lika som ej häller *þagat, hugat* kunna utgöra några verkliga grammatiska former af *þegja, hyggja*. *Aurar* är visserligen den *faktiska* pluralformen till *eyrir* och *láta* den *faktiska* genitiven till neutr. plural. *læti*, men från strängt grammatisk och rent språkhistorisk synpunkt betraktade höra dessa former visserligen icke tillsammans. Den positiv, af hvilken *äldre* uppkommit, kan icke vara *gammal*, utan **ald* (jmfr t. *alt*, d. *old*), och den egentliga nominativen till *itineris* är icke *iter*, utan **itinus*. *Bonus melior optimus* företer icke mindre än tre särskilda adjektivstammar och *φέρω οἴσω ἐνήνοχα* är exempel på ett grekiskt verb, som böjes med trenne olika stammar.

---

[1]) Vidare må påpekas munarternas *braga* och *brå* Rietz s. 48, Aasen s. 73, 75 samt sv. riksspråkets före*brå* (jmfr Rydqvist *Sv. Spr. L.* I s. 129).

Huru ett böjningsord kunnat på sådant sätt hopfogas till ett helt af flere olikartade beständsdelar, förklaras ganska lätt med tillhjälp af sprakhistorien, som lär, att dylika oegentligheter bero på språkets lif och dess därifrån oskiljaktiga utveckling och förändring. Gamla ordformer dö bort och nya träda fram i deras ställe. Men emedan en sådan förändring går helt långsamt för sig, kommer alltid ett språk att under hvarje skede af dess utveckling i vissa afseenden innehålla en blandning af gammalt och nytt, som icke stämmer väl tillsammans. De gamla ordformerna hafva icke hunnit att helt och hållet undanträngas och de nya hafva ännu icke kommit uteslutande till väldet. Däraf uppstår en halfhet på det grammatiska området och formsystemet blir delvis rubbadt. De allra flesta s. k. oregelbundenheter bero på historiska förhållanden och låta på sådant sätt rationelt förklara sig.

Vi vilja ställa den förevarande preteritiformen *þá* i samma förhållande till ett en gång befintligt, men redan tidigt förloradt starkt verb **þega*, som *brá* till **brega* och *frá* till **frega*. Icke häller de senare infinitiverna träffas i den gamla nordiska literaturen, men det lider dock intet tvifvel, att de ligga till grund för preteritiformerna *brá*, *frá* lika som *vega* för *vá*. Preteritiformen *þá* står i själfva verket icke mera enstaka än *brá*, ty under det att i förra fallet alla öfriga former bildas af det med *j*-afledning utvidgade verbet *þeg-ja* (som därjämte har ett fullt regelbundet preterit. *þagða)*, så hänföra sig i det senare fallet alla de andra böjningsformerna till det med *ð*-afledning utbildade verbet *breg-ða*. Mera regelbundet är *frá (frágum freginn)*. Dock icke så fullständigt som *vá*, hvars infinitiv svarar fullkomligt mot preteritiformen. I förevarande afseende kan således *frá* sägas intaga en förmedlande ställning mellan sådana former som *þá*, *brá* å ena sidan och *vá* å den andra. Af verbet *trega* åter träffas inga andra starka former än presens och partic. pret. passiv., hvilka likväl låta sluta till ett en gång befintligt preteritum *trá*. Under det att **þega* således har blott och bart preteritum, saknar *trega* just denna form. Med kännedom om att hela språkutvecklingen sedan långliga tider till baka gått i den riktning, att de starka formerna så småningom dött bort och ersatts utaf svaga, kan man icke häller finna något underligt däri, att vid en viss tidpunkt af språklig utveckling det ena verbet finnes hafva behållit den ena starka formen, det andra åter en annan. Språkhistorien lär tvärt om, att olika tiders språk har att förete olika bortdöende former af stark böjning och att mången gång blott *en enda* form står kvar af ett förut fullständigt böjdt

starkt verb. Enligt WIMMER äro t. ex. *hvak*, *sveip* lika så ensamt stående preteritiformer som *þá*, då i förra fallet böjningen eljest är *hvika hvikaða* och i det senare alla formerna för öfrigt bildas af *sveipa*. Angående preterit. *valt* och dess förhållande till *valda* se RYDQVIST *Svenska Språkets Lagar* I s. 196, 197. I vår egen tids språk äro *burgen*, *gulden*, *svullen*, *vaken* de sista återstående starka lämningarna af de motsvarande verben, som i äldre tider haft bevisligen stark böjning. Under en långt tidigare period stodo de participiala *bólginn*, *hnipinn*, *slokinn*, *toginn*, *auðinn*, *bautinn*, *sóinn* (se WIMMER) på alldeles samma punkt, där nyss nämda particip för närvarande befinna sig.

Vid behandling af fsv. *þighia* yttrar RYDQVIST (*Svenska Språkets Lagar* I s. 217): «Att en äldre stark böjning, omfattande de särskilda formerna, en gång tillvarit, är väl att förmoda, men hurudan denna kunnat vara, är ej lätt att gissa». Vi instämma med RYDQVIST i fråga om den sannolika tillvaron af en stark fornböjning, men anse för vår del, att denna icke kan hafva varit någon annan än *þighia þa*, isl. *þega þá*, enär alt tyder omisskännligt därpå, att *tiga teg* är en jämförelsevis ung bildning (analog med *skrifva skref*, *blifva blef*, *gnida gned*, *pipa pep*, *skrika skrek*, *sprida spred*, som alla räkna ganska unga anor i vårt språk), medan däremot åtskilliga samstämmande omständigheter hänvisa på böjningen *þega þá* och valet af ett tredje böjningssätt icke synes hafva något skäl för sig. Det af RYDQVIST anförda och med det fsv. *þighia* sammanstälda gr. σιγᾶν anse vi icke kunna i någon mån inverka på frågan, då ljudlagarna synas oss lägga hinder i vägen för en sammanställning af detta ord med den latinska och nordiska verbalstammen.

En participialform *thigin* ligger tydligen till grund för det af RYDQVIST anförda fsv. *thignadhe* (tystnade). När därtill kommer, att fornsvenskan har supinformen *tighat*, *teghat*, synas skäl vara för handen att ställa partic. **thigin* vid sidan af *tighat*, nysv. *tegat* på samma sätt som **ligin* (isl. *leginn*) vid sidan af *legat* (fsv. *lighat*) och *sitin* (isl. *setinn*) vid sidan af *setat*. Redan denna analogi talar för, att *þighia* tillhört samma starka konjugationsform som *liggia* och *sitia*. Vidare må väl den frågan uppstå, om icke den af RYDQVIST (I s. 217) från Bonaventura anförda formen *thagho*, som antages såsom ett möjligt skriffel för *thaghdo* (jmfr RYDQVIST III s. 211), verkligen utgör pluralis till *þá* i Guðr. kv. III, 11. Någon uppmärksamhet förtjänar väl ock det danska preterit. *tav* eller *taug*. Äfven norskt folkspråk har enligt AASEN märkvärdigt nog preterit.

3 6105 034 094 636

